

Goederenvervoer: cijfergegevens

Sterk door overleg

MORA Mobiliteitsraad van Vlaanderen

Inhoud

1.	Overzicht van het goederenvervoer	4
1.1.	Evolutie in België	4
1.2.	Evolutie in Vlaanderen	5
1.3.	Modale verdeling in Vlaanderen	6
1.4.	Modal split volgens goederencategorie	6
2.	Weg	9
2.1.	Weginfrastructuur	9
2.2.	Vervoer over de weg	9
2.2.1	Vervoerde goederen in België	9
2.2.2	Eigen vervoer – vervoer voor derden	10
2.2.3	Goederenstromen op het wegennet	11
2.2.4	Goederencategorieën (België)	12
2.3.	Verkeer	14
2.3.1	Vrachtwagenstromen	14
2.3.2	Efficiëntie	15
2.3.3	Herkomst – bestemming	16
2.3.4	Afstandsklassen	17
2.4.	Middelen	18
2.4.1	Evolutie van het totale motorvoertuigpark per voertuigtype – Vlaanderen..	18
2.4.2	Motorvoertuigpark naar leeftijdscategorie	18
2.4.3	Het motorvoertuigpark naar emissiestandaard (Euronorm)	20
2.4.4	Langere en zwaardere vrachtwagens	22
3.	Spoor	24
3.1.	De spoorinfrastructuur	24
3.2.	De organisatie van het spoorvervoer	25
3.2.1	Liberalisering van het spoorvervoer	25
3.2.2	Structuur NMBS Groep	25
3.2.3	Operatoren goederenvervoer	26
3.3.	Vervoer per spoor	26
3.3.1	Vervoerde goederen	26
3.3.2	Goederenstromen op het spoorwegennet	27
3.3.3	Goederencategorieën	28
3.4.	Verkeer	29
3.4.1	Afgelegde treinkilometer	29
3.4.2	Bezettingsgraad van het netwerk	29
3.4.3	Capaciteit op het netwerk	30

3.4.4	Verkeersstromen.....	31
3.4.5	Herkomst / bestemming	31
3.4.6	Efficiëntie	32
3.5.	Middelen	33
4.	Binnenvaart.....	34
4.1.	Waterweginfrastructuur	34
4.1.1	Het waterwegennet	34
4.1.2	Gabariet van de waterwegen.....	35
4.1.3	Kunstwerken: bruggen – sluizen	36
4.1.4	Overlaginfrastructuur: Kaaimuren en terminals.....	37
4.1.5	Recreatie	38
4.1.6	Telematica	38
4.1.7	Investerings in waterwegen.....	38
4.2.	Organisatie	39
4.2.1	De waterwegbeheerders	39
4.2.2	Stimulering van de binnenvaart	39
4.3.	Vervoer over de binnenvaart	40
4.3.1	Vervoerde goederen	40
4.3.2	Ladingen / Lossingen	42
4.3.3	Goederenstromen over de waterwegen.....	42
4.3.4	Relatie met de poorten.....	44
4.3.5	Corridors.....	45
4.3.6	Goederencategorieën.....	46
4.3.7	Containervervoer	47
4.4.	Verkeer over de binnenwateren.....	48
4.4.1	Verkeersstromen.....	48
4.4.2	Bezettingsgraad	49
4.4.3	Beladingsgraad	50
4.4.4	Aantal schepen naar laadvermogen	50
4.4.5	Aantal schepen naar nationaliteit	51
4.4.6	Trajectsnelheden	52
4.5.	Middelen - vloot.....	52
5.	Pijpleidingen.....	54
5.1.	Infrastructuur.....	54
5.2.	Kenmerken van het transport	54
5.3.	Pijpleidingen in beleidsdocumenten	55
6.	Conclusie	56

1. Overzicht van het goederenvervoer

Dit hoofdstuk wil een beeld geven van het goederenvervoer over alle modi. Dit beeld kan voor België gegeven worden met tonnagescijfers. Voor Vlaanderen zijn enkel tonkilometergegevens beschikbaar.

1.1. Evolutie in België¹

De vraag naar goederenvervoer in België² nam in de periode 2002-2006 toe. Enkel het vervoer via de lucht kende een afwijkende evolutie.

Voor de drie belangrijkste modi, weg, spoor en binnenvaart, steeg tussen 2002 en 2006 de vervoerde tonnage in België met 5% tot 713 miljoen ton. Dit betekent dat de vervoerde tonnage een gemiddelde jaarlijkse groei gekend heeft van 1,34%.

De vervoerde tonnage via de weg is het grootst en is in vergelijking met het jaar 2002 in absolute waarde stabiel gebleven (484 miljoen ton). De vervoerde tonnage via het spoor³ is gestegen met 9%, tot 62 miljoen ton in 2006, met een gemiddelde jaarlijkse groei van 2,11%. De tonnage vervoerd via de binnenvaart kent de grootste groei met 23%, tot 166 miljoen ton. Dit betekent een gemiddelde jaarlijkse groei van 5,35%.

De verschillende groeipercentages van de vervoerde tonnages over het Belgische grondgebied uiteten zich in een gewijzigde modal split. In 2002 vertegenwoordigden de marktaandeelen voor de weg, het spoor en de binnenvaart respectievelijk 72%, 8% en 20%. In 2006 is dit 68%, 9% en 23%.

Het vervoer via pijpleidingen⁴ is een vierde modus voor het vervoer te land. Voor deze modus zijn geen tonnagescijfers beschikbaar. In België blijft het vervoer via pijpleiding al meer dan vijf jaar constant op 1,5 miljard tonkilometer.

Naast de trafiek over land vindt ook goederenvervoer via de lucht en over zee plaats. Via deze laatste modi wordt nagenoeg geen binnenlands vervoer uitgevoerd. Bovendien resulteert niet al deze trafiek in vervoer over het Belgische grondgebied. Slechts een deel van deze goederen wordt aan- en afgevoerd over land. Het is noch voor de havens, noch voor de luchthavens mogelijk te bepalen over hoeveel goederen dit gaat.

¹ Bron: Achtergrondpapers bij het Mobiliteitsrapport: Goederenvervoer: comodaliteit en modal shift, Economische poorten: havens en luchthavens, Goederenvervoer: cijfergegevens

² Bron: FOD Economie, ADSEI

³ Enkel gegevens van de NMBS goederenvervoeroperator B-Cargo.

⁴ Bron: EC DG TREN via Studiedienst van de Vlaamse Regering

Via de luchthavens in Vlaanderen⁵ (Zaventem, Deurne en Oostende) werd bijna 750.000 ton vervoerd in 2008. In 2004 bedroeg dit ongeveer 766.000 ton.

De maritieme trafiek⁶ kende in de periode 2003-2007 een stijging met 26%. In 2007 werd in de Vlaamse zeehavens 258 miljoen ton geladen en gelost.

1.2. Evolutie in Vlaanderen⁷

Vanuit mobiliteitsperspectief is de evolutie van de tonkilometers belangrijker dan deze van de tonnages. In vergelijking met de vervoerde tonnages geven de tonkilometers een ander beeld. De gegevens over tonkilometer zijn bovendien wel beschikbaar voor Vlaanderen.

Het totale goederenvervoer voor de drie belangrijkste vervoersmodi in Vlaanderen bedraagt 39,74 miljard⁸ tonkilometer in 2006. Dit betekent een toename met 13% voor de periode 2002-2006. Deze groei wordt opgevangen door de drie modi, die elk een groei kennen. Het spoorvervoer groeide in deze periode het sterkst (+20%). De groei van het wegvervoer volgde de groei van het totale goederenvervoer (+13%). De binnenvaart kende een beperktere groei met 3%. Voor de drie modi nemen de tonkilometers toe. Deze toename van de mobiliteit is een aandachtspunt voor de beleidsmakers.

Dit zijn de enige overzichtscijfers voor het goederenvervoer die voor Vlaanderen beschikbaar zijn. Bovendien zijn deze cijfers een bewerking van Belgische cijfers door de Studiedienst van de Vlaamse Regering en zijn ze gebaseerd op onderstellingen; ze zijn niet rechtstreeks afkomstig van statistieken. Om het Vlaamse beleid goed te kunnen opvolgen en onderbouwen zijn gedetailleerde en betrouwbare cijfers nodig die een volledig beeld geven van het goederenvervoer over het Vlaamse grondgebied.

Om een beeld te krijgen van de afstanden waarop deze modi worden ingezet, kan modelmatig⁹ per modus de gemiddelde triplengte berekend worden. Voor het wegvervoer is dit bij benadering 100 km, voor het spoorvervoer 400 km en voor de binnenvaart 200 km. Deze waarden zijn afgerond om geen schijnnaauwkeurigheid te wekken. Vrachtwagens worden vooral gebruikt voor kortere afstanden en het spoor voor de lange afstanden.

⁵ Bron: Luchthavenautoriteiten via Studiedienst van de Vlaamse Regering

⁶ Bron: VHC, Jaaroverzicht 2007

⁷ Bron: Achtergrondpaper: Goederenvervoer: comodaliteit versus modal shift

⁸ Bron: Studiedienst van de Vlaamse Regering

⁹ Multimodaal Goederenvervoermodel Vlaanderen van het Vlaamse Verkeerscentrum (cijfers voor het basisjaar 2004)

1.3. Modale verdeling in Vlaanderen¹⁰

Voor de verdeling van het goederenvervoer in Vlaanderen wordt enkel naar de drie belangrijkste vervoersmodi gekeken: weg, spoor en binnenvaart.

De verdeling van het goederenvervoer over de vervoersmodi is de laatste vijf jaar (2002-2006) ongewijzigd gebleven. In deze modale verdeling neemt de weg 78% voor zijn rekening, het spoor 10% en de binnenvaart 12%.

1.4. Modal split volgens goederencategorie

De modale verdeling over de verschillende goederencategorieën geeft bijkomend inzicht in wat er vervoerd wordt over het Belgische grondgebied. Deze verdeling over de goederencategorieën is evenmin beschikbaar voor Vlaanderen, vandaar dat in deze paragraaf opnieuw tonnagedcijfers voor België zijn opgenomen.

Figuur: Verdeling per goederencategorie in 1.000 ton voor 2006 (België)

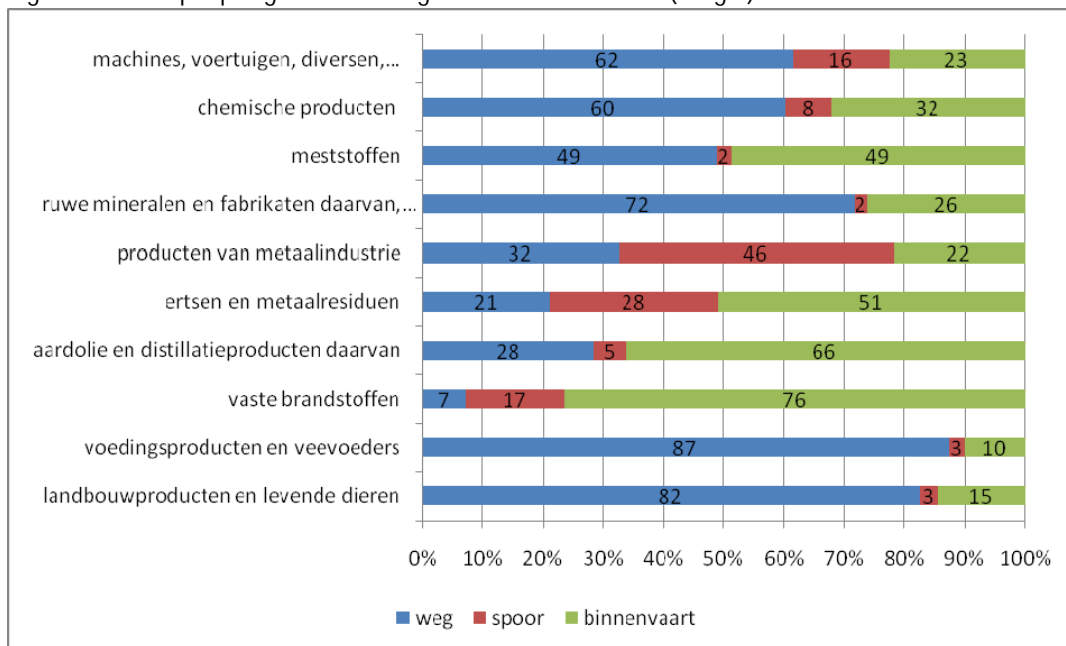
	Weg	Spoor	Binnenvaart	Totaal
landbouwproducten en levende dieren	32.041	1.189	5.642	38.872
voedingsproducten en veevoeders	49.722	1.483	5.759	56.964
vaste brandstoffen	1.166	2.724	12.613	16.503
aardolie en distillatieproducten daarvan	12.171	2.238	28.423	42.832
ertsen en metaalresiduen	3.540	4.618	8.504	16.662
producten van metaalindustrie	15.339	21.514	10.375	47.228
ruwe mineralen en fabrikaten daarvan, bouwmaterialen	117.833	3.829	43.070	164.732
meststoffen	6.374	313	6.383	13.070
chemische producten	30.157	3.768	16.168	50.093
machines, voertuigen, diversen,...	80.111	20.513	29.510	130.134
totaal	348.454	62.189	166.447	577.090

Bron: FOD Economie, ADSEI

¹⁰ Zie Achtergrondpaper Mobiliteitsrapport "Goederenvervoer: comodaliteit versus modal shift"

Iedere goederencategorie wordt gekenmerkt door een andere modale verdeling. De kenmerken van de producten zijn hierbij vaak doorslaggevend. Bij de voedingsproducten wordt 87% vervoerd over de weg. De transporttijd is voor verse producten zeer belangrijk. De belangrijkste modus voor de vaste brandstoffen is dan weer de binnenvaart, die instaat voor 76% van het vervoer. Het spoorvervoer¹¹ heeft een groot marktaandeel (46%) bij het vervoer van de producten van de metaalindustrie.

Figuur: Modal split per goederencategorie in ton voor 2006 (België)

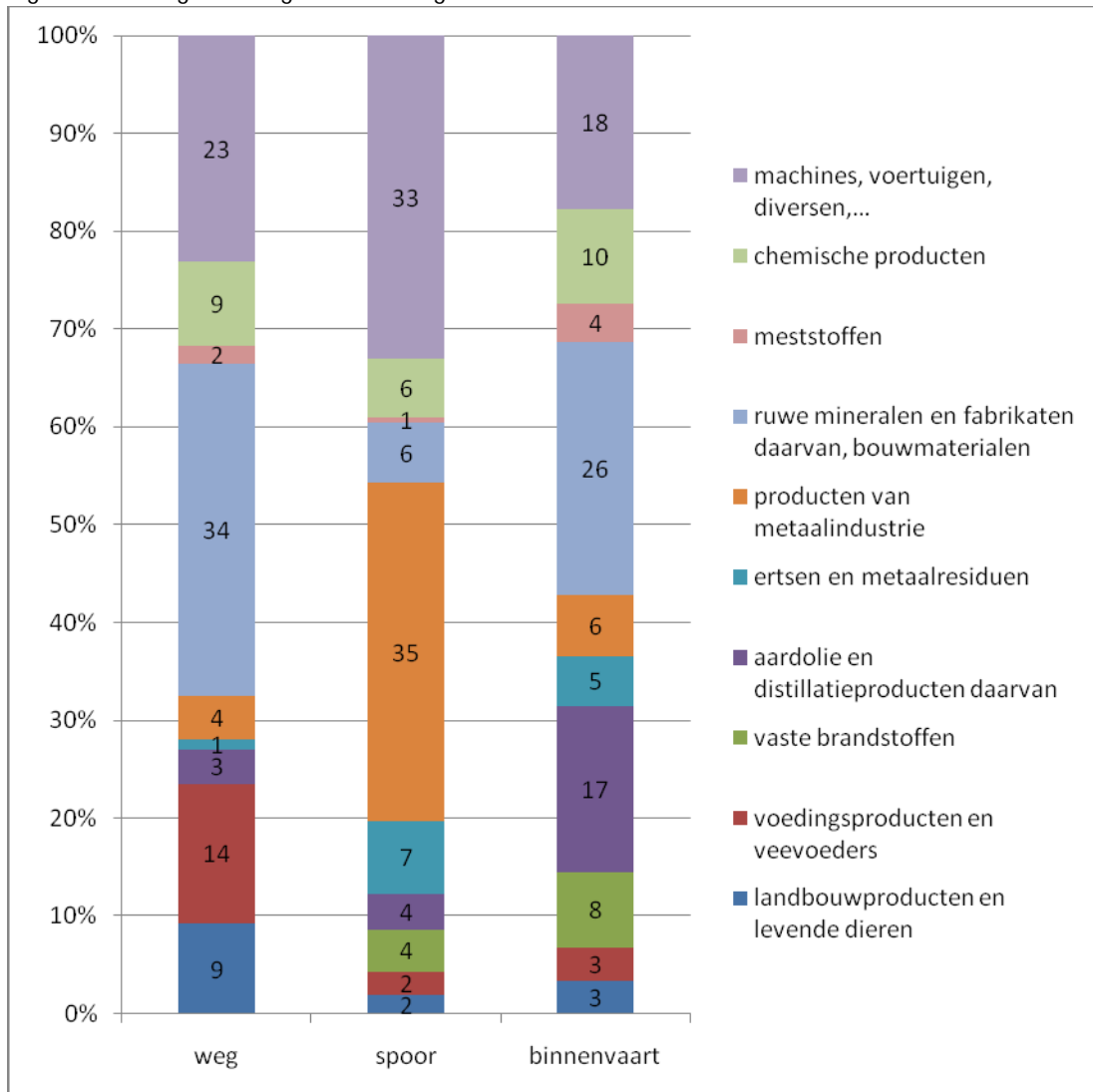

Bron: FOD Economie, ADSEI

Bij de verdeling valt op dat voor iedere modus andere categorieën belangrijk zijn. Voor het wegvervoer vertegenwoordigen de ruwe materialen en bouwmaterialen een derde van de vervoerde tonnage (34%). Voor het spoorvervoer zijn de producten van de metaalindustrie met iets meer dan een derde (35%) het belangrijkste. Het vervoer via de binnenvaart toont een meer divers beeld. Met 26% zijn de ruwe mineralen en bouwmaterialen ook voor de binnenvaart de belangrijkste categorie. Voor de drie modi is de tweede belangrijkste categorie die van de machines, voertuigen en diversen. Deze categorie omvat ook het containervervoer. Voor alle modi nemen containers een belangrijk deel van de trafiek in.

¹¹ Voor spoorvervoer: enkel cijfers van de NMBS Goederenvervoeroperator B-Cargo

Figuur 1: Belang van de goederencategorieën voor de verschillende modi in ton voor 2006

Bron: FOD Economie, ADSEI

2. Weg

Om de evolutie van het goederenvervoer over de weg in België na te gaan, bestaan er twee statistische cijferreeksen: het totaal vervoer op Belgisch grondgebied (vreemde en Belgische voertuigen) en het totaal vervoer door in België geïmmatriculeerde voertuigen ongeacht waar deze kilometers worden afgelegd. De laatste cijferreeks is ook de basis voor meer gedetailleerde goederenvervoerstatistieken waarmee de kenmerken van de goederenstromen in kaart worden gebracht. Beide cijferreeksen worden gepubliceerd door de FOD Economie, ADSEI.

Voor Vlaanderen bestaan geen statistisch verzamelde cijferreeksen. De Vlaamse cijfers zijn bewerkingen van de Belgische cijfers door de Studiedienst van de Vlaamse Regering.

2.1. Weginfrastructuur

De beschrijving en de kenmerken van de weginfrastructuur in Vlaanderen is terug te vinden in de volgende achtergrondpapers bij het Mobiliteitsrapport:

- Infrastructuurbeleid: beleidsproces focus weginfrastructuur
- Infrastructuurbeleid: overzicht Vlaamse investeringen in infrastructuur

2.2. Vervoer over de weg

2.2.1 Vervoerde goederen in België

Tabel: Evolutie vervoer over de weg op Belgisch grondgebied en door in België geïmmatriculeerde voertuigen (in 1000 ton)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Totaal op Belgisch grondgebied	484.342	486.590	485.621	467.008	484.953	n.b.
Totaal door in België geïmmatriculeerde voertuigen	397.289	378.159	346.692	337.863	348.453	352.132

Bron: FOD Economie (Mobiliteitsportaal en brochure "Het goederenvervoer over de weg – 2007)

Voor de periode 2002-2006 geven de verschillende datareeksen een verschillende evolutie voor het vervoer over de weg in België. Het totale vervoer op het Belgische grondgebied bleef nagenoeg gelijk (+ 0,12%). Het vervoer door Belgische voertuigen onafhankelijk van waar dit vervoer plaatsvond, nam af in diezelfde periode met 12%.

Tabel: Evolutie vervoer over de weg op Belgisch grondgebied en door in België geïmmatriculeerde voertuigen (in mln tonkm)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Totaal op Belgisch grondgebied	44.037	44.501	48.628	46.613	48.251	n.b.
Totaal door in België geïmmatriculeerde voertuigen	53.537	50.541	47.877	43.846	43.016	42.084

Bron: FOD Economie (Mobiliteitsportaal en brochure "Het goederenvervoer over de weg – 2007)

De tabel die het vervoer weergeeft in tonkilometer geeft een groei aan van bijna 10% voor het goederenvervoer in België in de periode 2002-2006. Het aantal afgelegde tonkilometer door Belgische voertuigen neemt af met bijna 20%. Uit de statistieken is dus geen eenduidig beeld over de evolutie van het wegvervoer af te leiden. Voor het uitwerken van een beleid moet één van de cijferreeksen gekozen worden. Dit maakt een degelijke onderbouwing voor het goederenvervoerbeleid moeilijk, zeker aangezien de meer gedetailleerde goederenstatistieken zijn gebaseerd op de cijferreeks van de in België geïmmatriculeerde voertuigen en bijgevolg een afname aantonen.

2.2.2 Eigen vervoer – vervoer voor derden

Van het vervoer dat door Belgische voertuigen wordt uitgevoerd is ongeveer 30% voor eigen rekening en 70% voor rekening van derden in ton. Voor de periode 2003-2007 groeit het vervoer voor eigen rekening met 4%, het vervoer voor rekening van derden neemt af met 11%.

Tabel: Vervoer voor eigen rekening en voor rekening van derden (2002-2007), in ton

		2002	2003	2004	2005	2006	2007
Voor eigen rekening		106.796	104.397	108.020	106.065	104.242	108.186
	binnenlands	97.659	93.750	95.769	97.050	94.177	100.583
	internationaal	9.137	10.647	12.251	9.015	10.065	7.603
Voor rekening van derden		290.493	273.763	238.673	231.798	244.211	243.946
	binnenlands	207.722	199.042	171.359	167.994	179.901	178.544
	internationaal	82.771	74.721	67.314	63.804	64.310	65.402
Totaal		397.289	378.160	346.693	337.863	348.453	352.132

Bron: FOD Economie, het goederenvervoer over de weg door Belgische voertuigen met minstens een ton laadvermogen, 2007

De cijfers in tonkilometer geven een ander beeld dan deze in ton. Van het vervoer dat door Belgische voertuigen wordt uitgevoerd is 18% voor eigen rekening en 82% voor rekening van derden in 2007 in tonkilometer. Voor de periode 2003-2007 neemt het vervoer voor eigen rekening af met 13%, het vervoer voor rekening van derden met 18%.

Tabel: Vervoer voor eigen rekening en voor rekening van derden (2002-2007), in tonkilometer

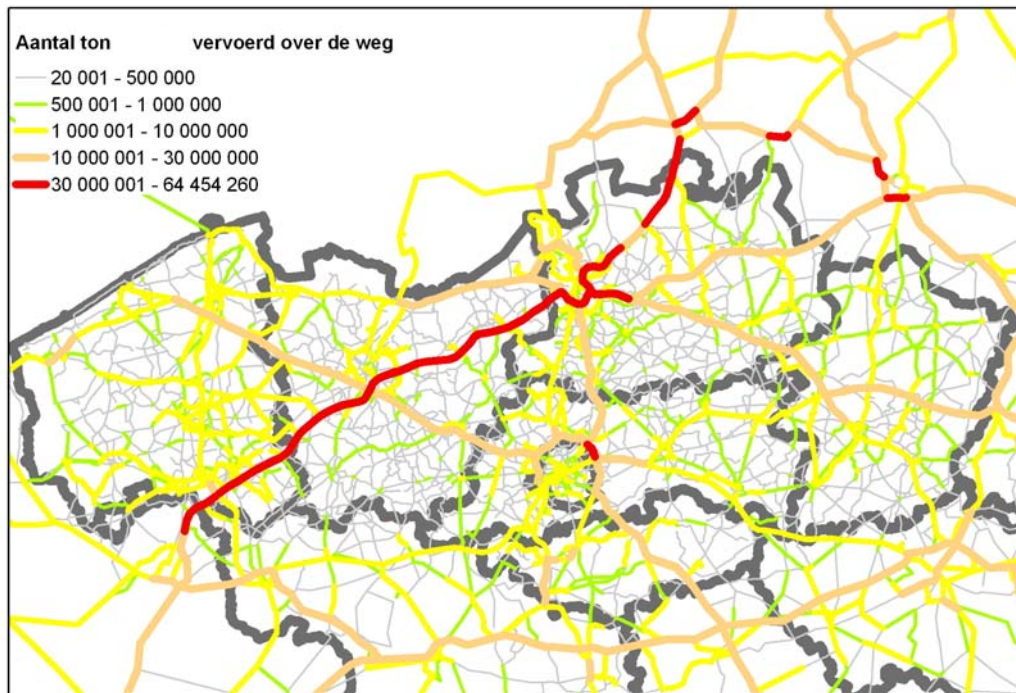
		2002	2003	2004	2005	2006	2007
Voor eigen rekening		7.958.563	8.564.506	9.910.761	8.410.355	8.292.602	7.455.924
	binnenlands	5.134.883	5.234.617	6.014.307	5.780.509	5.647.875	5.430.589
	internationaal	2.823.680	3.329.889	3.896.454	2.629.846	2.644.727	2.025.335
Voor rekening van derden		45.578.795	41.976.873	37.966.783	35.436.088	34.723.684	34.628.821
	binnenlands	15.497.649	14.348.174	13.401.599	13.501.478	13.966.286	14.219.423
	internationaal	30.081.146	27.628.699	24.565.184	21.934.610	20.757.398	20.409.398
totaal		53.537.358	50.541.379	47.877.544	43.846.443	43.016.286	42.084.745

Bron: FOD Economie, het goederenvervoer over de weg door Belgische voertuigen met minstens een ton laadvermogen, 2007

2.2.3 Goederenstromen op het wegennet

Het Vlaamse Verkeerscentrum berekent met het Multimodaal Goederenvervoermodel Vlaanderen de goederen- en verkeersstromen op basis van socio-economische gegevens, vervoersstatistieken en verkeerstellingen en wijst deze toe aan het verkeersnetwerk.

Figuur: Goederenstromen op het wegennet in Vlaanderen en omgeving (2004)

Bron: Multimodaal Goederenvervoermodel Vlaanderen,

2.2.4 Goederencategorieën (België)

Voor de periode 2003-2007 neemt het totaal goederenvervoer in ton over de weg af met 7%. Alle categorieën verliezen goederen in ton behalve de categorie "ruwe mineralen en fabrikaten daarvan, bouwmaterialen". Deze laatste categorie neemt toe met 6%. Het grootste verlies is voor de categorie "meststoffen" met 42%.

In tonnage zijn de categorieën "ruwe mineralen en fabrikaten daarvan, bouwmaterialen" en "machines, voertuigen en diversen" het grootste. Zij nemen in 2007 respectievelijk 37% en 22% van het vervoer in ton voor hun rekening.

Indeling van het totaal goederenvervoer (binnenlands en internationaal) volgens NVS in 1000 ton

	2002	2003	2004	2005	2006	2007
landbouwproducten en levende dieren	31.018	33.341	30.112	30.782	32.041	26.195
voedingsproducten en veevoeders	53.290	50.503	49.763	48.980	49.722	49.329
vaste brandstoffen	2.220	2.352	2.238	2.170	1.166	1.740
aardolie en distillatieproducten daarvan	15.693	14.041	11.785	10.970	12.171	10.553
ertsen en metaalresiduen	4.788	4.424	3.406	4.053	3.540	3.014
producten van metaalindustrie	19.202	17.245	16.306	15.117	15.339	15.800
ruwe mineralen en fabrikaten daarvan, bouwmaterialen	138.994	124.314	113.565	113.586	117.833	131.973
meststoffen	13.888	9.119	7.034	5.556	6.374	5.274
chemische producten	35.251	35.875	32.219	30.845	30.157	30.847
machines, voertuigen, diversen,...	82.945	86.944	80.264	75.804	80.111	77.405
totaal	397.289	378.158	346.692	337.863	348.454	352.130

Bron: FOD Economie, ADSEI, Vervoer – het goederenvervoer over de weg door Belgische voertuigen met minstens een ton laadvermogen, 2002-2003-2004-2005-2006-2007

De verdeling van het goederenvervoer over de weg in tonkilometer geeft een gelijkaardig beeld dan dat in ton. Tussen 2003 en 2007 nam het vervoer in tonkilometer af met 17%. Enkel de categorie "ruwe mineralen en fabrikaten daarvan, bouwmaterialen" neemt toe met 2%. De belangrijkste categorieën zijn "ruwe mineralen en fabrikaten daarvan, bouwmaterialen" en "machines, voertuigen en diversen" het grootste. Zij nemen in 2007 respectievelijk 18% en 31% van het vervoer in tonkilometer voor hun rekening.

Indeling van het totaal goederenvervoer (binnenlands en internationaal) volgens NVS in 1000 tonkm

	2002	2003	2004	2005	2006	2007
landbouwproducten en levende dieren	4.722.748	4.835.350	4.561.574	4.090.919	4.110.226	3.620.262
voedingsproducten en veevoeders	8.682.380	7.760.249	8.063.946	7.500.101	7.246.877	7.317.385
vaste brandstoffen	255.942	241.939	213.950	202.659	208.315	176.284
aardolie en distillatieproducten daarvan	1.382.732	1.181.150	1.023.246	1.021.793	1.061.485	973.021
ertsen en metaalresiduen	483.724	417.013	375.202	316.348	309.260	257.530
producten van metaalindustrie	4.002.951	3.471.270	3.416.733	3.055.044	2.922.931	2.900.281
ruwe mineralen en fabrikaten daarvan, bouwmaterialen	8.186.269	7.222.348	6.875.095	6.703.404	6.995.371	7.366.597
meststoffen	1.145.150	911.746	829.844	660.657	726.581	613.086
chemische producten	7.394.352	6.982.104	6.346.101	5.860.489	5.459.525	5.668.139
machines, voertuigen, diversen,...	17.281.419	17.518.210	16.171.854	14.435.030	13.975.716	13.192.159
totaal	53.537.667	50.541.379	47.877.545	43.846.444	43.016.287	42.084.744

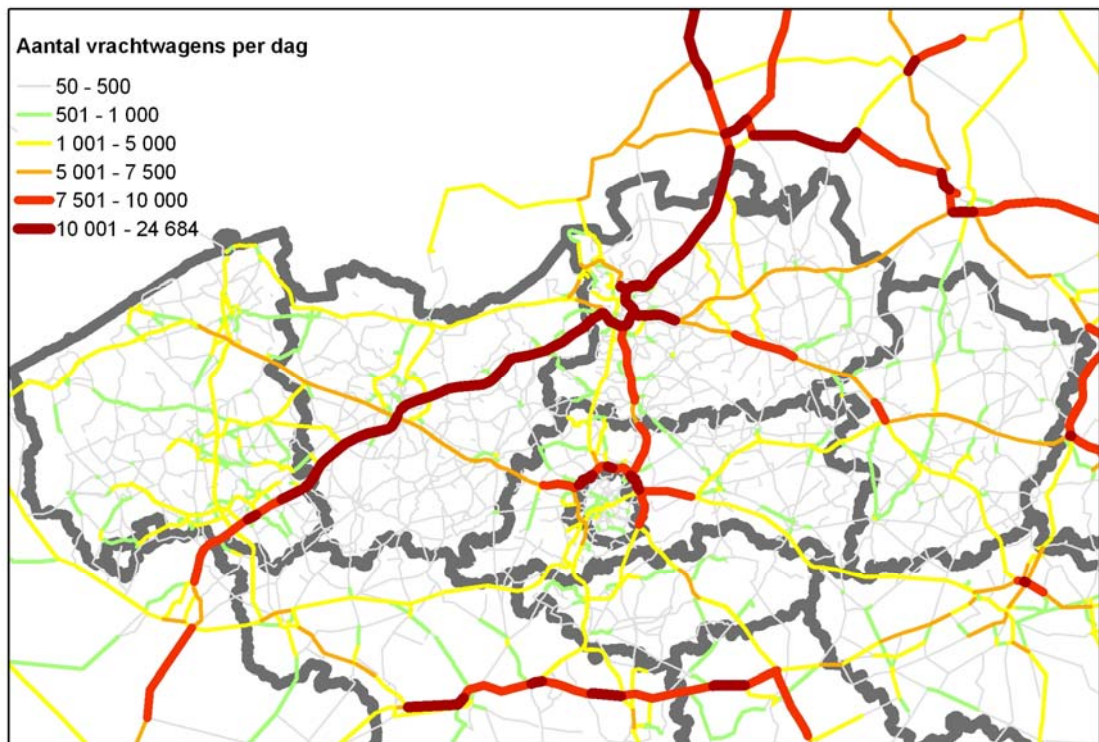
Bron: FOD Economie, ADSEI, Vervoer – het goederenvervoer over de weg door Belgische voertuigen met minstens een ton laadvermogen, 2002-2003-2004-2005-2006-2007

2.3. Verkeer

2.3.1 Vrachtwagenstromen

Naast de goederenstromen kunnen ook de vrachtwagenstromen berekend worden met het Multimodaal Goederenvervoermodel Vlaanderen.

Figuur: Vrachtwagenstromen op het wegennet in Vlaanderen en omgeving (2004)

Bron: Multimodaal Goederenvervoermodel Vlaanderen

Uit de belasting van het Vlaamse wegennet door vrachtwagens op een gemiddelde weekdag vallen enkele belangrijke goederencorridors af te leiden. In totaal rijden er dagelijks ongeveer 285.000 vrachtwagens op de Vlaamse wegen. De grootste vrachtwagenstromen verbinden Nederland via Antwerpen met Noord-Frankrijk via de E19 Antwerpen-Rotterdam en de E17 Kortrijk-Antwerpen, en Antwerpen met het oosten via de E34 en E313. Op de E17 rijden gemiddeld ongeveer 12.000 vrachtwagens per dag. Op de Antwerpse ring stijgt dit tot 21.000. Op de E19 Antwerpen-Nederland rijden nog iets meer dan 10.000 vrachtwagens op een gemiddelde weekdag. De Brusselse ring (R0) kent de grootste belasting tussen de E40 en de E19 in de buurt van Zaventem. Hier rijden tot 15.000 vrachtwagens per dag. De rest van de R0 is minder belast.

2.3.2 Efficiëntie

Het aantal vrachtwagenkilometers en het aantal tonkilometers namen respectievelijk toe met 9,4% en 9,5% voor de periode 2002-2006 voor België. Deze stijging is groter dan deze in tonnage. Hieruit kan afgeleid worden dat de efficiëntie van het vervoer afnam.

Een indicator voor deze efficiëntie is de beladingsgraad. Die wordt niet statistisch bepaald maar via modellen en andere berekeningen. Op basis hiervan kan een gemiddelde beladingsgraad worden gegeven die, afhankelijk van de bron¹², varieert tussen 45% en 85%. Deze marge is echter te ruim om er een beleid op te baseren. Aangezien het verhogen van de vervoer efficiëntie een belangrijke maatregel is voor het beleid, vraagt de MORA om deze beladingsgraad ook statistisch te bepalen.

Bijkomend probleem is de definitie van beladingsgraad. Het is niet altijd duidelijk of het om een beladingsgraad in volume of in tonnage gaat. Ook het al dan niet opnemen van leegrijden in de beladingsgraad is niet steeds uit de cijfers af te leiden.

2.3.3 Herkomst – bestemming

België

Voor de periode 2003-2007 steeg het aantal vervoerde goederen in ton in België door Belgische en vreemde voertuigen met 1%¹³. Het binnenlands vervoer nam af met 4% tot 285 miljoen ton. De grootste groei kende het transitvervoer, dat met 50% toenam in de periode 2003-2007 (40 miljoen ton in 2007). De transit in ton maakt 8% uit van het totaal. Het binnenlands vervoer neemt het grootste aandeel voor zijn rekening met 58% in 2007. Tonnagecijfers op basis van statistieken zijn niet beschikbaar voor Vlaanderen.

Hoeveelheden vervoerde goederen in België (door Belgische en vreemde voertuigen) - in 1000 ton

	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Binnenlands	306.290	299.199	274.580	271.903	281.229	284.951
aanvoer	72.710	73.317	78.828	75.234	76.298	76.585
uitvoer	87.936	86.836	88.977	81.568	86.922	89.747
doorvoer	17.406	27.237	43.236	38.303	40.504	40.619
totaal	484.342	486.589	485.621	467.008	484.953	491.902

Bron: FOD Economie, ADSEI, Vervoer – het goederenvervoer over de weg door Belgische voertuigen met minstens een ton laadvermogen, 2002-2003-2004-2005-2006-2007

Vlaanderen

Het Multimodaal Goederenvervoermodel Vlaanderen kan voor het goederenverkeer door Vlaanderen de herkomst en bestemming van het verkeer bepalen. Aangezien dit

¹² Bron: o.a. MIRA-T, VIL, Indicatorenboek Goederenvervoer

¹³ Ook hier is een afwijking vast te stellen met de cijferreeks "vervoer door in België geïmmatriculeerde voertuigen". In deze reeks neemt het goederenvervoer af met 12% van 397 miljoen ton in 2002 tot 348 miljoen ton in 2006.

modeldoorrekeningen zijn, wijken ze af van de resultaten die via statistieken worden bekomen. Op jaarbasis wordt over het Vlaamse wegennetwerk ongeveer 568 miljoen ton goederen vervoerd (2004). Van het vervoer in ton is de helft (50%) binnenlands verkeer met herkomst én bestemming in Vlaanderen. Uitgedrukt in vrachtwagens is dit 57%. Het transitverkeer door Vlaanderen bedraagt 11% van de totale vervoerde tonnage en 8% van het aantal vrachtwagens.

Jaarlijks heeft ongeveer 9,2 miljoen ton van de goederen die door Vlaanderen worden vervoerd als bestemming de haven van Rotterdam en 9 miljoen ton het Ruhrgebied (2004). Van deze stromen heeft 60% als herkomst Vlaanderen, de rest komt uit Wallonië, Brussel of het buitenland. Deze stromen vertegenwoordigen elk ongeveer 1,5% van het jaarlijks vervoer in Vlaanderen.

2.3.4 Afstandsklassen

Het totale goederenvervoer in ton over de weg in België neemt af tussen 2003 en 2007. Deze afname vindt plaats in alle afstandsklassen. Vooral de categorie "meer dan 200 km" kent een sterke afname met 15%. De belangrijkste categorie is met 27% van het totaal "tot 25 km". Op de tweede plaats staat de categorie "meer dan 200 km" die 21% van het vervoer in ton voor zijn rekening neemt (2007).

Indeling van de vervoerde goederen per afstandsklasse in 1000 ton in België

	2002	2003	2004	2005	2006	2007
0-25 km	104.926	99.180	86.274	85.863	87.147	95.404
25-50	62.888	60.500	52.601	55.163	59.966	56.577
50-100	69.285	65.390	62.443	60.821	62.841	64.483
100-200	68.398	66.816	63.677	59.367	62.649	61.973
200+	91.795	86.273	81.697	76.649	75.850	73.695
Totaal	397.292	378.159	346.692	337.863	348.453	352.132

Bron: ADSEI - tabel I.6

2.4. Middelen

2.4.1 Evolutie van het totale motorvoertuigpark per voertuigtype – Vlaanderen

Het totaal wagenpark (zowel voor personenvervoer als voor goederenvervoer) bedroeg in 2008 ruim 3,8 miljoen voertuigen. Het voertuigpark is in de periode 2003-2008 permanent blijven groeien, met 8,5% over de beschouwde periode.

Tabel: Evolutie van het motorvoertuigpark in Vlaanderen

	2003	2004	2005	2006	2007	2008
personenwagens	2.863.443	2.896.606	2.927.065	2.963.916	3.000.869	3.049.789
bedrijfsvoertuigen ¹⁴ (goederenvervoer), waaronder :						
vrachtwagens	496.154	514.086	533.084	548.080	563.450	579.826
vrachtwagen-trekkers	333.643	349.463	367.283	380.451	393.236	406.586
vrachtwagen-trekkers	32.424	33.165	32.943	33.016	33.982	35.077
landbouwtractors	96.784	97.912	98.946	100.090	101.287	102.509
werktuigmachines en speciale voertuigen	33.303	33.546	33.912	34.523	34.945	35.654
autobussen en -cars	8.254	8.523	8.575	8.730	9.010	9.302
motors	188.827	195.831	202.437	208.046	214.952	221.989
totaal	3.556.678	3.615.046	3.671.161	3.728.772	3.788.281	3.860.906

Bron: SVR op basis van ADSEI

Het aantal vrachtwagens en trekkers bedraagt 441.663, of 11% van het totale motorvoertuigpark.

De verschillende voertuigcategorieën evolueerden niet in dezelfde mate. Binnen de categorie van de bedrijfsvoertuigen zijn het vooral de lichte vrachtwagens (tot en met 3,5 ton) die een explosieve groei kenden. Tussen 2003 en 2007 groeide hun aantal met 21%, van 272.921 naar 331.305 voertuigen.

2.4.2 Motorvoertuigpark naar leeftijdscategorie

De leeftijd van het wagenpark geeft een indicatie van de milieuprestaties van de voertuigen. Een verjonging van het voertuigenpark impliceert een grotere kans op een verbetering van de milieuprestaties ervan en dus van een vergroening van het wagenpark. Van een echte verjonging van het motorvoertuigpark is in Vlaanderen evenwel geen sprake.

¹⁴ De bedrijfsvoertuigen slaan op het goederenvervoer en bevatten de categorieën vrachtwagens (lichte vrachtwagens, tankwagens, zware vrachtwagens), trekkers, landbouwtractors en werktuigmachines + speciale voertuigen.

Tabel: Evolutie vrachtwagenpark¹⁵ naar leeftijdsklasse¹⁶

	2003	2004	2005	2006	2007
t.e.m. 2 jaar	9.964	9.221	10.168	10.740	11.549
3 t.e.m. 5 jaar	11.102	11.989	10.857	10.347	9.256
6 t.e.m. 10 jaar	13.253	13.532	14.672	15.352	16.308
11 jaar en ouder	32.238	31.640	31.037	30.503	30.039

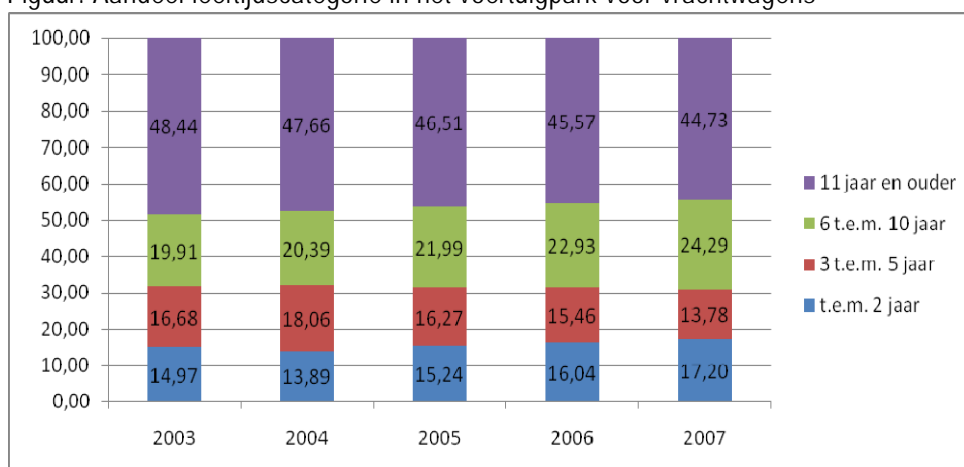
Bron: Federaal Planbureau – FOD

Het aantal vrachtwagens tot en met twee jaar steeg in Vlaanderen van 9.964 in 2003 naar 11.549 in 2007, of +11,5%. Maar tegelijk daalde het aantal vrachtwagens tussen 3 en 6 jaar met 16%.

Het aantal vrachtwagens ouder dan 11 jaar daalde met bijna 7%. Maar tegelijk steeg het aantal vrachtwagens tussen 6 en 11 jaar met 23%.

Het aandeel van de vrachtwagens ouder dan 5 jaar bedroeg 68,3% van het totale vrachtwagenpark in 2003. In 2007 is dit aandeel gestegen tot 69%.

Figuur: Aandeel leeftijdscategorie in het voertuigpark voor vrachtwagens

Bron: Federaal Planbureau – FOD (op basis van DIV)

In 2003 was 48,4% van het vrachtwagenpark ouder dan 11 jaar. Dit aandeel daalde aanzienlijk naar 44,7% in 2007. Maar tegelijk steeg het aandeel van de vrachtwagens tussen 6 en 11 jaar van 19,9% naar 24,2%. Tegenover een stijging van het aandeel van de jongste categorie vrachtwagens tot max. 2 jaar (van 14,9% in 2003 naar 17,2% in 2007) staat dan weer een

¹⁵ Voertuigen voor het vervoer van zaken waarvan de maximaal toegelaten massa 3500 kg overschrijdt.

¹⁶ Een overschatting van de gegevens over vrachtwagens is mogelijk aangezien de nummerplaten niet moeten worden ingeleverd en er een vermoeden is dat diverse vrachtwagens – vooral in de categorie 11 jaar en ouder - niet meer in gebruik zijn terwijl ze nog ingeschreven zijn.

daling van het aandeel van de vrachtwagens tussen 3 en 6 jaar (van 16,7% naar 13,8%). Met andere woorden, ook voor het vrachtwagenpark wordt geen uitgesproken verjonging vastgesteld.

Data over de gemiddelde leeftijd¹⁷ wijzen eveneens uit dat er geen algemene verjonging van het vrachtwagenpark is. In 1993 bedroeg de gemiddelde leeftijd van het wagenpark in België 6 jaar, 4 maanden en 17 dagen. In 2000 bedroeg de gemiddelde leeftijd 7 jaar, 7 maanden en 2 dagen. In 2007 is de gemiddelde leeftijd verder opgeklimmen naar 7 jaar, 10 maanden en 18 dagen.

Uit internationale vergelijkingen blijkt dat het hier gaat om een algemene tendens die zich ook voordoet in onze buurlanden. Eurostat berekende voor de verschillende EU-lidstaten de evolutie van het personenwagenpark per leeftijdscategorie tussen 2000 en 2005. Belangrijkste vaststelling is een daling van het aantal personenwagens jonger dan 2 jaar en een aanzienlijke stijging van het aantal wagens van 10 jaar en ouder, zowel in België als de buurlanden (Nederland, Frankrijk en Duitsland).

2.4.3 Het motorvoertuigpark naar emissiestandaard (Euronorm)

Alle voertuigen die in Europa op de markt komen, moeten voldoen aan de Euronormen. De Euronorm stelt maximumgrenzen voor de emissie van vervuilende emissies vast. De eerste Europese milieunorm (Euro1) werd ingevoerd in juli 1992. De Euronorm geeft evenwel geen totaalbeeld over de milieuprestaties en milieuvriendelijkheid van een voertuig. Zo worden CO₂-emissies niet in rekening genomen.

De opeenvolgende Euronormeringen werden sinds 1992 systematisch ingevoerd. Meestal wordt de invoering van de Euronorm voor alle nieuwe voertuigen een jaar later verplicht gesteld dan voor de nieuwe voertuigtypes. De evolutie van de invoering van de Euronormen voor personen- en vrachtwagens is als volgt :

¹⁷ Bron: Febiac

Tabel: Invoering Euronormen personenwagens (+ lichte bedrijfsvoertuigen) en vrachtwagens

	Personenwagens	Verplicht sinds	Vrachtwagens	Verplicht sinds
Euro1		1/7/1992	Euro1	1992
Euro2		1/1/1996	Euro2	10/1996
Euro3	Nieuwe voertuigtypes	1/1/2000	Euro3	10/2000
	Alle nieuwe voertuigen	1/1/2001	Euro4	10/2005
Euro4	Nieuwe voertuigtypes	1/1/2005	Euro5	10/2008
	Alle nieuwe voertuigen	1/1/2006	Euro6	01/2014
Euro5	Nieuwe voertuigtypes	1/9/2009		
	Alle nieuwe voertuigen	1/1/2011		
Euro6	Nieuwe voertuigtypes	1/9/2014		
	Alle nieuwe voertuigen	1/9/2015		

Bron: Administratie LNE

Sinds 2005 geldt voor de nieuwe voertuigmodellen de Euro4-norm. Vanaf 1 januari 2006 geldt die voor alle nieuwe wagens en lichte bestelwagens. In september 2009 wordt de nieuwe Euro5-norm van kracht. De Euro6-norm moet van kracht worden in september 2014.

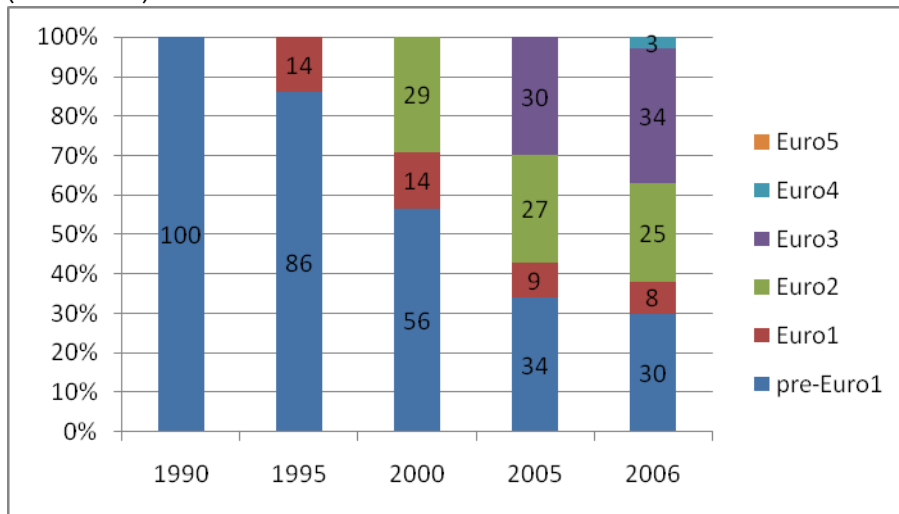
Sinds oktober 2008 moeten nieuwe vrachtwagens aan de Euro5-norm voldoen. Vanaf 2014 zullen nieuwe vrachtwagens moeten voldoen aan de Euro6-norm. Euro6-vrachtwagens stoten nog eens 80% minder stikstofdioxide uit dan Euro5-wagens. Daarnaast zullen de wagens tweederde minder fijn stof emitteren. De tijdspanne tussen de toepassing van de Euro4- en Euro5-norm bedraagt slechts 3 jaar en is beduidend korter dan de periodes tussen de andere Euronormen.

Door vertragingen van technische aard bij de constructeurs konden pas in de loop van 2005 de eerste Euro4-vrachtwagens in gebruik worden genomen.

Evolutie Euronormen voor vrachtwagens

Ook wat de vrachtwagens betreft kan een duidelijke verschuiving naar een milieuvriendelijker voertuigpark worden vastgesteld.

Figuur: Evolutie van het aandeel van de Euronormen voor vrachtwagens en bussen (Vlaanderen)

Bron: VMM

Het aandeel van de pre-Euro1-vrachtwagens is gezakt van 86% in 1995 naar 30% in 2006. Het aandeel van de Euro1-vrachtwagens zakte van 14% in 1995 naar 8% in 2006. In 2006 had de Euro3-technologie met 34 % het grootste aandeel in het vrachtwagenpark.

Aangezien de recentst beschikbare gegevens dateren van 2006 en aangezien pas in de loop van 2005 de eerste Euro4-vrachtwagens beschikbaar waren, weerspiegelen de gegevens in de grafiek onvoldoende de (positieve) evolutie van de Euro4-voertuigen (en ook reeds Euro5-voertuigen) in de laatste jaren (in 2006 bedroeg het aandeel van Euro4-vrachtwagens 3%). Door de laattijdige beschikbaarheid van Euro4-vrachtwagens en de korte periode tussen de verplichtingstelling van Euro4- en Euro 5-normering, zijn er in verhouding momenteel zelfs meer Euro5-vrachtwagens in omloop.

Snellere publicatie van de data over de opdeling van het voertuigpark naar Euronormering zou een accurater beeld van de vergroeningsgraad van het wagenpark mogelijk maken.

2.4.4 Langere en zwaardere vrachtwagens

De Vlaamse Regering overweegt de inzet van langere en zwaardere vrachtwagens of LZV's op welbepaalde routes en onder bepaalde voorwaarden. Ze wil hiervoor eerst een proefproject opzetten. Aan de MORA werd om advies gevraagd over de wenselijkheid van dergelijk proefproject.

Momenteel is in België het maximaal toegestane gewicht voor vrachtwagens vastgelegd op 44 ton en de maximale lengte op 18,75 meter voor vrachtwagens met aanhanger en 16,50 meter voor vrachtwagens met oplegger.

Voor de eventuele proeftrajecten op het Vlaams wegennet zou mogelijk geopteerd worden voor de inzet van LZV's van maximum 25,5 m lang en 60 ton zwaar.

Volgens de MORA kan een proefproject alleen worden opgezet onder zeer stringente voorwaarden en indien het duidelijk gekaderd is in de besluitvorming¹⁸.

¹⁸ Advies over het opzetten van een beperkt proefproject met LZV's. MORA. 12 februari 2009.

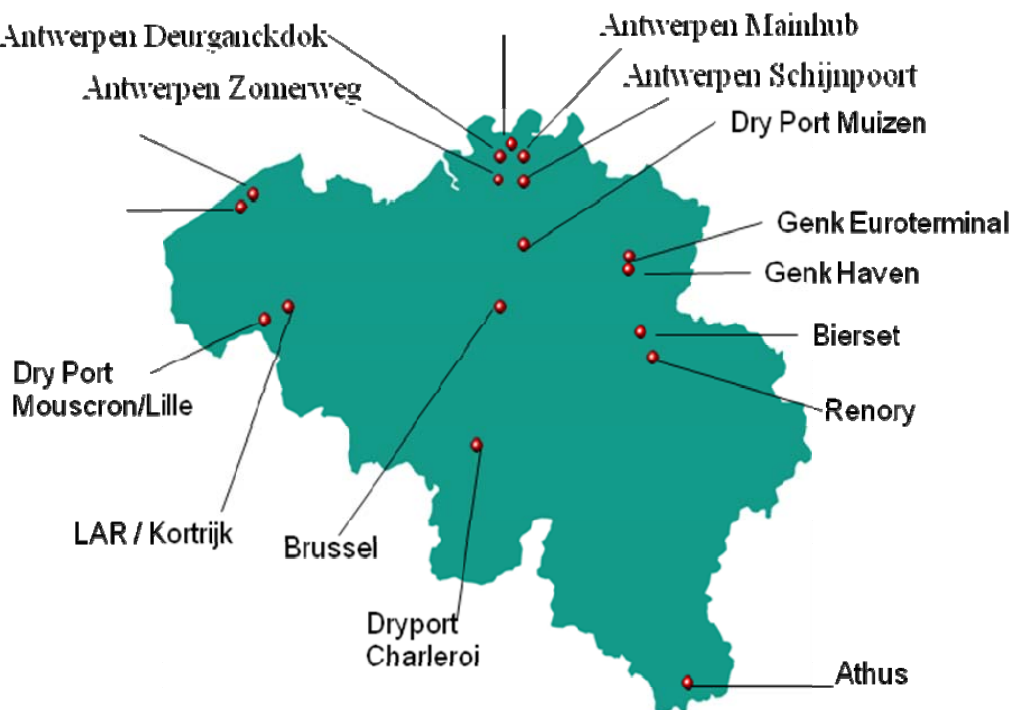
3. Spoor

3.1. De spoorinfrastructuur

Op 31 december 2007 was het spoorwegennet in België 3.374¹⁹ km lang.

Voor het nationale en het internationale goederenverkeer zijn er vier belangrijke rangeerstations: Antwerpen en Monceau, en in mindere mate Kinkempois en Gent.

Kaart: Containerterminals op het spoorwegennet in België (2008)

Bron: B-Cargo

Het netwerk is toegankelijk via containerterminals. Ook zijn er bedrijfsaansluitingen op het infrastructuurnetwerk. Aantallen en locaties hiervan worden om commerciële redenen niet verspreid.

¹⁹ Bron: Infrabel

3.2. De organisatie van het spoorvervoer

3.2.1 Liberalisering van het spoorvervoer

Het Belgische spoorwegnetwerk is sinds 1 januari 2007 toegankelijk voor alle goederenvervoeroperatoren die een licentie en een veiligheidscertificaat hebben voor het vervoer over dit netwerk. Het vrijmaken van de markt gebeurde in uitvoering van richtlijn 91/440 van de Europese Commissie, zoals gewijzigd door richtlijn 2001/14. Het Europese Witboek Transport 2001 voorziet dat deze richtlijn wordt uitgewerkt in drie Europese spoorwegpakketten. Voor het goederenvervoer zijn het eerste (2001) en tweede (2004) spoorwegpakket het belangrijkste. Het eerste spoorwegpakket uit 2001 voorziet de openstelling van het spoorwegnetwerk voor internationaal goederenvervoer en de onafhankelijke uitvoering van essentiële functies (de toewijzing van capaciteit, de infrastructuurheffing, de toekenning van licenties en de controle op de openbaredienstverplichtingen). De uitwerking van dit spoorwegpakket leidde tot de splitsing van de historische NMBS in de NMBS Holding, de exploitatiemaatschappij NMBS en infrastructuurbeheerder Infrabel. De volledige liberalisering van het goederenvervoer is voorzien in het tweede spoorwegpakket.

Ondanks de liberalisering neemt de historische nationale vervoersmaatschappij NMBS (B-Cargo-groep) momenteel nog ongeveer 90% van de over het spoor vervoerde tonnage voor zijn rekening. Buiten B-Cargo hebben nog zeven²⁰ maatschappijen een spoorvergunning en een veiligheidscertificaat dat hen toelaat op het Belgische netwerk voor het goederenvervoer per spoor.

3.2.2 Structuur NMBS Groep²¹

Sinds 1 januari 2005 werd de NMBS opgesplitst in 3 naamloze vennootschappen van publiek recht. Dit om zich aan te passen aan de Europese wetgeving over de liberalisering van het spoorvervoer.

De NMBS-holding is de moedermaatschappij. De voornaamste opdracht van de holding is de coördinatie verzekeren tussen de verschillende bedrijven van de groep. De holding wordt eveneens belast met het beheer van de stations, het patrimonium en de onroerende goederen. De beveiligings- en bewakingsdiensten en het beheer van het personeel voor de hele groep zijn gecentraliseerd in de Holding.

²⁰ Mei 2009 – Bron: NMBS Holding

²¹ Bron: brochure B-cargo Antwerpen

Infrabel is de beheerder van de Belgische spoorinfrastructuur. Dit betekent dat Infrabel instaat voor het onderhoud en beheer van de infrastructuur, de veiligheid van de spoorweginfrastructuur en van het spoorverkeer, het leveren van bepaalde diensten aan de spoorwegondernemingen, het toekennen van rijpaden en de tarifiering en inning van de gebruiksvergoedingen voor de rijpaden.

De NMBS tenslotte, is de belangrijkste Belgische spoorwegonderneming. Haar hoofdactiviteit is het vervoer van reizigers en van goederen, zowel nationaal als internationaal. Daarnaast wordt ze ook belast met het beheer van het rollend materieel. B-Cargo is de entiteit die binnen de NMBS instaat voor de commercialisatie van goederenvervoer per spoor.

De drie bedrijven hebben elk het statuut van een autonome onderneming. Ze hebben ieder een Raad van Bestuur, een Directiecomité en een Gedelegeerd bestuurder.

TMP zorgt voor de capaciteit op het netwerk, zowel personeel als voertuigen. Infrabel zorgt voor de planning.

3.2.3 Operatoren goederenvervoer

Op de Belgische markt zijn meerdere goederenvervoeroperatoren actief. In mei 2009 gaat het over volgende operatoren: NMBS, Crossrail Benelux, SNCF Fret, Rail4Chem Benelux, Transport, ERS Railways, DB Schenker rail, Veolia Cargo.

3.3. Vervoer per spoor

3.3.1 Vervoerde goederen

België

Het vervoer per spoor kent een stijgende trend. Voor de periode 2002-2006 nam zowel het aantal vervoerde ton als het aantal tonkilometer over het Belgische grondgebied toe, respectievelijk met 11,6% en 17,5%. Het aantal tonkilometer nam sterker toe dan de vervoerde tonnage. Hierbij moet vermeld worden dat deze cijfers enkel de NMBS (B-Cargo) betreffen en niet de andere operatoren op het Belgische net.

Tabel: Vervoer per spoor in België voor NMBS Goederenvervoer operator

	2002	2003	2004	2005	2006	2007
1000 ton	57.214	55.732	58.377	60.380	62.551	56.707
mjn tonkm	18.846	19.208	20.373	18.594	19.329	18.450

Bron: FOD Economie, Vervoer maandstatistieken, januari 2009, p 27

Vlaanderen

Voor Vlaanderen kent het aantal afgelegde tonkilometers een schommelend verloop tussen 2003 en 2007. Tussen 2003 en 2007 is er een stijging van 6%.

Tabel: Trafiekcijfers NMBS Goederenvervoer operator in Vlaanderen

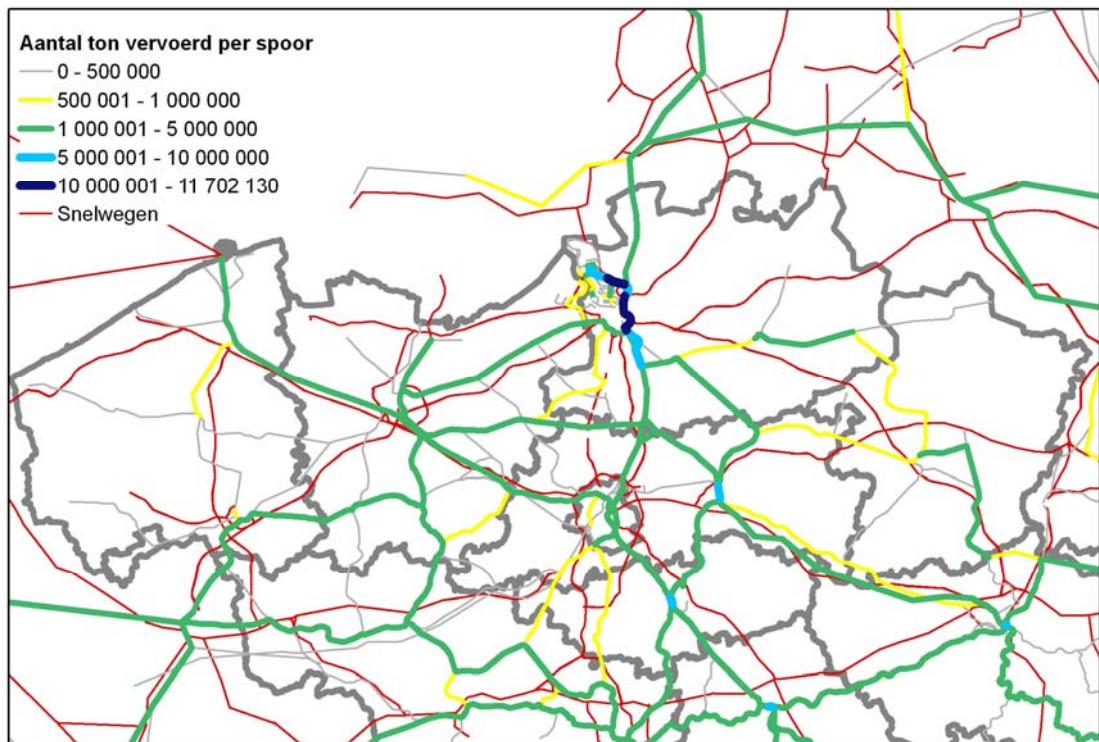
	2002	2003	2004	2005	2006	2007
totaal aantal tonkm in miljoen	3.382	3.484	3.531	3.941	3.996	3.692

Bron: NMBS Holding

3.3.2 Goederenstromen op het spoorwegennet

Met behulp van het Multimodaal Goederenvervoermodel Vlaanderen kan het Vlaamse Verkeerscentrum goederenstromen toedelen aan het netwerk. Volgens het goederenvervoermodel wordt jaarlijks 57 miljoen ton vervoerd over de spoorwegen op Vlaams grondgebied (2004). Hiervan is 7% binnenlands verkeer, 30% uitvoer, 25% invoer en 38% transit.

Figuur: Aantal ton vervoerd per spoor in 2004

Bron: Multimodaal Goederenvervoermodel Vlaanderen, Vlaams verkeerscentrum

Voor B-Cargo dekken 3 corridors 80 % van de internationale vervoersstromen:

- as België – NO Frankrijk – Zwitserland – Italië
- as België – Duitsland – Scandinavië/Polen
- as Rotterdam – België – Ile de France

3.3.3 Goederencategorieën

In 2006 werd 62 miljoen ton goederen vervoerd over het spoor door B-Cargo in België. 35% van deze goederen waren producten van de metaalindustrie. Een andere belangrijke categorie voor het spoorvervoer zijn met 33% de machines, voertuigen en diversen. In deze categorie zijn ook de containers opgenomen. Beide categorieën samen omvatten tweederde van de trafiek over de spoorwegen.

Ter vergelijking in 2007 werd 56,8 miljoen ton vervoerd in Vlaanderen. Het belang van de havens als mobiliteitsgenererende factor blijkt ook hieruit.

Tabel: De trafiek over de Belgische spoorwegen per goederencategorie in ton voor 2006

Categorie	Vervoerde tonnage (in 1.000 ton)
landbouwproducten en levende dieren	1.189
voedingsproducten en veevoeders	1.483
vaste brandstoffen	2.724
aardolie en distillatieproducten daarvan	2.238
ertsen en metaalresiduen	4.618
producten van metaalindustrie	21.514
ruwe mineralen en fabrikaten daarvan, bouwmaterialen	3.829
meststoffen	313
chemische producten	3.768
machines, voertuigen, diversen,...	20.513
totaal	62.189

Bron: FOD Economie, ADSEI

3.4. Verkeer

3.4.1 Afgelegde treinkilometer

Op het spoornetwerk uit dit vervoer zich in het aantal treinkilometer. Daarbij is een dalende trend af te leiden. Het aantal treinkilometer voor het goederenvervoer nam in de periode 2003-2007 af met 18,5% tot 7,58 miljoen in 2007 in Vlaanderen. In België daalde in dezelfde periode het aantal treinkilometer met 15%.

Tabel: Totaal aantal treinkm (x1.000) NMBS voor goederenvervoer

	2003	2004	2005	2006	2007
In Vlaanderen	9.306	9.329	8.057	7.855	7.580
In België	16.750	16.622	14.320	14.759	14.308

Bron: NMBS Holding (Vlaanderen); FOD Economie, Vervoer maandstatistieken, januari 2009, p 27 (België)

3.4.2 Bezettingsgraad van het netwerk

De bezettingsgraad van het spoorwegennetwerk door het goederenvervoer kent, net als het aantal tonkilometer, een schommelend verloop. De bezettingsgraad in Vlaanderen en België ligt, uitgedrukt in tonkilometer per kilometer spoorlengte, in dezelfde grootte-orde als deze in

de EU27. Tussen de verschillende lidstaten bestaan echter zeer grote verschillen in bezettingsgraad.

Tabel: Bezettingsgraad spoorwegennetwerk door het goederenvervoer (in honderdduizend tonkm per km spoorweg)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Vlaams Gewest	198	204	206	228	231	198
België	207	207	218	229	241	216
EU 27	178	181	194	192	204	213

Bron: EC DG TREN, NMBS, bewerking Studiedienst Vlaamse Regering

Om de bezettingsgraad van het spoorwegennet als geheel te bekijken moet ook het personenvervoer meegenomen worden.

3.4.3 Capaciteit op het netwerk

Infrabel verzorgt de verdeling van de rijpaden tussen het goederen- en het personenvervoer. Van de ruim 36.000 rijpaden²² die Infrabel wekelijks beschikbaar heeft in België, worden er meer dan 29.000 gebruikt voor passagierstreinen en een kleine 7.000 voor goederenverkeer.

Voor 2007 bedroeg het aantal rijpaden voor goederen voorzien in de geplande treindienst 22.779.605 treinkilometer in België. Dit is het totale aantal gereserveerde treinkilometers voor het goederenvervoer. Dit aantal ligt ruim boven het effectief aantal gereden treinkilometer.

Momenteel is de beschikbare capaciteit van de spoorweginfrastructuur niet gekend. Om de vrije capaciteit van het spoorwegennetwerk nu en in de toekomst te kennen, mag niet enkel naar het goederenvervoer gekeken worden maar moet ook rekening gehouden worden met het personenvervoer.

Uit deze cijfers zijn niet rechtstreeks capaciteitsknelpunten af te leiden. De belangrijkste infrastructuurwerken die gepland zijn voor het goederenspoorvervoer zijn gericht op een capaciteitsuitbreiding in en voor de toegang tot de havens van Antwerpen en Zeebrugge. De doelstelling van de NMBS-groep is om tegen 2012 een stijging van het goederenvervoer in tonkilometer van 38% te realiseren ten opzichte van 2006²³. Het netwerk moet voldoende capaciteit hebben om deze groep op te vangen. In het beheerscontract met Infrabel staat dat het netwerk in staat moet zijn om tegen 2012 35% meer tonkilometer goederen te laten vervoeren op haar infrastructuur.

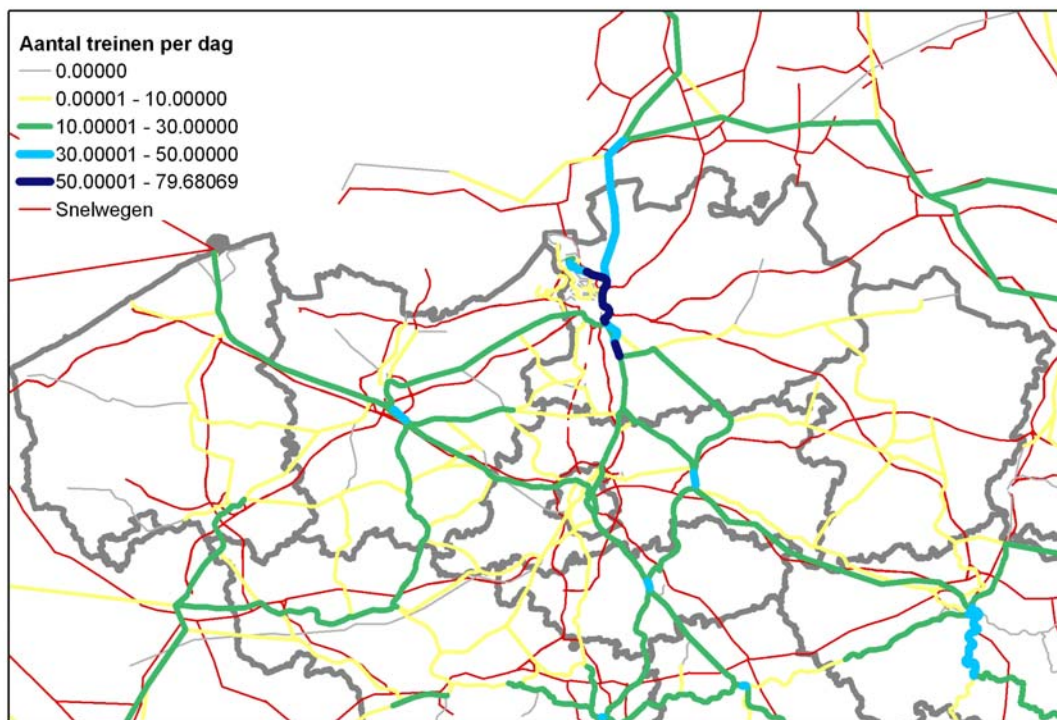
²² Bron: Nieuwsblad Transport – 30/7/2008

²³ Ondernemingsplan NMBS-Groep

Zoals bepaald in het beheerscontract voert Infrabel een studie uit over de infrastructuurbehoeften op lange termijn. Het zal uitgaan van de bestaande plannen voor bijkomende capaciteit en onderzoeken welke infrastructuraanpassingen en operationele concepten van de infrastructuurbeheerder een betere benutting van het net toelaten met een grotere stiptheid bij stijgend gebruik. Verwacht wordt dat deze studie voor de periode 2013-2030 zal leiden tot een uitbreiding van de capaciteit.

3.4.4 Verkeersstromen

Figuur: Aantal treinen op het Vlaamse spoorwegennet (2004)

Bron: Multimodaal Goederenvervoermodel Vlaanderen, Vlaams Verkeerscentrum

B-Cargo laat dagelijks gemiddeld 950 treinen rijden.

3.4.5 Herkomst / bestemming

Voor het goederenvervoer per spoor zijn de havens de belangrijkste herkomst en bestemming. 63,8%²⁴ van de trafiek in tonkilometer (2007) van B-Cargo over Vlaams grondgebied is rechtstreeks havengebonden. De hoogste tonnages via het spoor worden vervoerd in de omgeving van Antwerpen.

²⁴ Bron: VHC, Jaaroverzicht Vlaamse havens, 2007

Volgende tabel geeft het aantal ton in 2007 weer die vervoerd werd over het Belgische grondgebied:

	Vlaanderen	Wallonië	Brussel	Vlaamse grens	Waalse grens	Totaal
Bij vertrek	25.274.526	15.304.924	119.811	2.278.326	13.741.546	56.719.133
Bij aankomst	19.640.182	14.959.237	419.647	2.658.469	19.041.598	56.719.133

Bron: B-Cargo

Trafiekcijfers NMBS operator (Vlaams Gewest)

	2003	2004	2005	2006	2007
Tot aantal ton bij aankomst-ontlading (x 1000)	18089	22091	21583	18383	19963
Tot aantal ton bij vertrek-belading (x 1000)	24613	28762	26701	26063	25692
Tot aantal tonkm (mjn)	3484	3531	3941	3996	3692

Bron: tabel Holding

3.4.6 Efficiëntie

Op basis van de lengte en de tonnage van treinen kan een beladingsgraad bepaald worden. Deze verschilt naargelang het soort trein en de verbinding (nationaal – internationaal). Gemiddeld genomen bedraagt deze beladingsgraad 64% in 2007. Deze waarde is echter theoretisch berekend en zegt weinig over de efficiëntie van het vervoer.

	Totaal	Internationaal
Gecombineerd vervoer	72%	75%
Gesloten treinen	61%	67%
Verspreid vervoer	60%	66%

Een andere kwaliteitsindicator voor het goederenvervoer is de gemiddelde commerciële snelheid van de geplande treinen. Deze bedraagt in België 43,7 km/h (2007).

3.5. Middelen

Het opnemen van de beschikbare wagons en locomotieven van B-Cargo in dit Mobiliteitsrapport zegt weinig over de beschikbare capaciteit voor rollend materieel voor het goederenvervoer per spoor. Naast B-Cargo zijn er immers nog andere spoorwegvervoerders actief op het Belgische spoorwegennet en een aantal bedrijven die goederen vervoeren via het spoor hebben zelf een wagenpark in eigendom. Aangezien er momenteel geen knelpunten bestaan qua beschikbaarheid wordt dit niet opgenomen in het rapport.

4. Binnenvaart

4.1. Waterweginfrastructuur

Kaart: Het Vlaamse binnenvaartnet naar gabariet

Bron: Promotie Binnenvaart Vlaanderen

4.1.1 Het waterwegennet

Het Vlaamse waterwegennetwerk heeft een lengte van 1354 km, waarvan 77% (1055 km²⁵) gebruikt wordt voor de handelsvaart. In het netwerk zijn twee verticale assen te onderscheiden (Antwerpen – Brussel – Charleroi en Gent-Doornik) en één grote horizontale as (Brugge – Gent – Antwerpen – Luik). Het netwerk bestaat uit kanalen en rivieren. In rivieren wijzigt door tijverschillen de vaardiepte en de stroming, dit kan een invloed hebben voor de scheepvaart qua routekeuze, vaarsnelheid,...

Het netwerk wordt in het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen²⁶ ingedeeld in een hoofdwatwegennet en een secundair waterwegennet. Het hoofdwatwegennet verzorgt de verbindingen van (inter)nationaal en Vlaams niveau. Dit netwerk dient volgens de Europese normen minimum bevaarbaar zijn voor schepen met een laadvermogen van 1350 ton (klasse

²⁵ Bron: Waterwegen en Zeekanaal en De Scheepvaart

²⁶ Bron: RSV p 511 ev

IV). Het hoofdwatwegennet voldoet grotendeels aan deze eis. Het hoofdwatwegennet ontsluit ook de havens als economische poorten. De havens van Oostende en Zeebrugge zijn volgens het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen niet voldoende aangesloten op dit watwegennet. Het secundaire watwegennet heeft een complementaire functie en zorgt voor de toevoer naar het hoofdwatwegennet. Dit secundaire watwegennet is qua lengte ongeveer even lang (48%) als het hoofdwatwegennet en heeft daardoor een potentieel op het vlak van de fijnmazigheid van het netwerk.

Het Vlaamse watwegennet is één van dichtste in Europa. De dichtheid van het netwerk is over heel Europa aan weinig veranderingen onderhevig.

Tabel: dichtheid watwegennet in 1000 km per km²

	2002	2003	2004	2005
België	51	51	50	50
Vlaams Gewest	78	78	78	78
EU 27	9	9	10	10
Duitsland	19	19	19	19
Frankrijk	9	9	8	8

Bron: EC DG TREN, PBV, MET, Eurostat bij Studiedienst Vlaamse Regering

4.1.2 Gabariet van de waterwegen

Bovenstaande kaart toont het Vlaamse netwerk naar gabariet. Dit gabariet garandeert de toegankelijkheid van schepen van met welbepaalde dimensies (lengte en breedte). Naast breedte en lengte heeft ook de vrije hoogte een belangrijke impact op de capaciteit van de waterweg. Voor het containervervoer worden volgende vrije hoogtes vooropgesteld²⁷: 5,2 m voor twee lagen containers, 7,00 m voor drie lagen containers en 9,10 m voor vier lagen containers.

52% van het netwerk is bevaarbaar voor schepen in de klasse IV of hoger en voldoet daarmee aan de vereisten voor het Europese TEN-T-netwerk. Doelstelling is om over de verschillende transportnetwerken een internationale, uniform netwerk te ontwikkelen.

Nog niet het hele Vlaamse netwerk voldoet aan deze vereisten. De knelpunten in het netwerk staan opgenomen in het Ontwerp Mobiliteitsplan Vlaanderen van 2001. De watwegbeheerders De Scheepvaart en Waterwegen en Zeekanaal hebben in 2009 een

²⁷ CEMT-aanbevelingen – Europees platform van watwegbeheerders – 4 juni 1998 - Wenen

Infrastructuur Masterplan²⁸ gepubliceerd, dat de nieuwe Vlaamse Regering een overzicht moet geven van de investeringen nodig om genomen beleidsbeslissingen uit te voeren. Ook geven de waterwegbeheerders aan welke nieuwe projecten volgens hen nodig zijn en welke de vereiste investeringen hiervoor zijn.

Tabel: De lengte van de Vlaamse waterwegen weer per tonnageklasse.

	Laadvermogen (ton)	Lengte
Klasse I	250-400	251 km
Klasse II	400-650	252 km
Klasse IV	1.000-1.500	242 km
Klasse V	1.500-3.200	110 km
Klasse VI	> 3.200	201 km

Bron: Masterplan Waterwegen – p. 17

In Vlaanderen is ongeveer 500 km van de bevaarbare waterlopen geschikt voor schepen met een laadvermogen van minder dan 1350 ton. De CEMT classificeert deze waterwegen als van regionaal belang. Deze kleine waterwegen kunnen een belangrijke rol spelen om het bedieningsgebied van de binnenvaart te vergroten. Geografisch zijn ze gesitueerd in heel Vlaanderen. In de Kempen en de Westhoek vormen ze een fijnmazig net.

4.1.3 Kunstwerken: bruggen – sluizen

Op de waterwegen komen ook kunstwerken voor die mee het gabariet van de waterweg bepalen en die invloed hebben op de beschikbare capaciteit. Het gaat dan voornamelijk over bruggen en sluizen.

De CEMT²⁹ vraagt op de TEN-waterwegen een minimale vrije doorvaarthoogte³⁰ voor de schepen. Dit biedt vooral voor de containervaart mogelijkheden. De gevraagde minimumhoogte bedraagt 5,25 m voor twee lagen containers, 7,00 m voor drie lagen containers en 9,10 m voor vier lagen containers. Deze hoogtes worden gemeten vanaf het hoogst bevaarbare waterpeil.

²⁸ De Scheepvaart, Waterwegen en Zeekanaal, 2009. Infrastructuur Masterplan voor de Vlaamse waterwegen horizon 2014, Willebroek, Hasselt, 69 p.

²⁹ Bron: CEMT/CM (92) 6 / FINAL

³⁰ Bron: Ontwerp Mobiliteitsplan Vlaanderen – Bijlage: nota binnenvaart, Short Sea Shipping en Intermodaal Vervoer

Sluizen dienen om hoogteverschillen in het waterwegennetwerk te overbruggen. Een schutting vraagt tijd en moet ingeplant worden in de reistijd van een schip. Op de kaart van het waterwegennet worden de sluizen aangeduid.

De capaciteit van een sluis wordt beïnvloed door de samenstelling van de vloot die dient geschut te worden, de onbalans per richting, de spreiding van de schepen over de dag... Dit kan wachttijden veroorzaken aan sluizen. Deze moeten meegenomen worden bij het bepalen van de capaciteitsknelpunten op het binnenvaartnet.

4.1.4 Overslaginfrastructuur: Kaaimuren³¹³² en terminals

Het binnenvaartnetwerk moet via specifieke infrastructuur ontsloten worden. Om het netwerk beter toegankelijk te maken startte de Vlaamse overheid in 1998 een systeem van publiek-private samenwerking op om laad- en losinstallaties te bouwen langs bevaarbare waterwegen buiten de zeehavengebieden. Na goedkeuring door de Europese Commissie kan de huidige PPS-regeling blijven bestaan tot einde 2010.

Concreet houdt de regeling in dat bedrijven die voor de aan- of afvoer van hun grondstoffen of goederen van de waterweg gebruik willen maken, voor de aanleg van de infrastructuur van laad- en losinstallaties kunnen rekenen op deelname in de kosten van het Vlaamse Gewest ten bedrage van 80%. Dit geldt enkel voor investeringen in de infrastructuur van de overslaginstallatie en bedraagt maximaal 50% van de totale projectkosten. De Vlaamse Overheid wordt eigenaar van de infrastructuur maar sluit een concessieovereenkomst af met de private partner of verleent een vergunning voor het gebruik ervan.

Bovendien engageert de private partij zich om een minimale overslag te garanderen op de kaaimuur. Gedurende 10 opeenvolgende jaren wordt door de waterwegbeheerder de gerealiseerde overslag jaarlijks geëvalueerd. Indien de privépartner de beoogde jaarlijkse overslagwaarde niet blijkt te hebben gerealiseerd, is hij voor het betrokken jaar aan de waterwegbeheerder een tegemoetkoming verschuldigd.

In mei 2008 waren 134³³ aanvragen ingediend en waren er 63³⁴ kaaimuren operationeel. Er werden aanvragen ingediend voor alle soorten van goederen. De categorieën die het meest vertegenwoordigd zijn, zijn bulk, afval en containers.

Buiten de kaaimuren voor individuele bedrijven zijn er langs de Vlaamse waterwegen ook multimodale watergebonden terminals te vinden. In mei 2009 zijn er reeds een 12-tal actief.

³¹ Bron: Publiek-private samenwerking voor de bouw van laad- en losinstallaties - Evaluatierapport 1998-2005 opgemaakt door de Commissie Kaaimuren, augustus 2006

³² Bron: Publiek-private samenwerking voor de bouw van laad- en losinstallaties – Handleiding voor de aanvrager – juni 2008

³³ Bron: evaluatierapport 1998-2007 – opgemaakt door de Commissie Kaaimuren

³⁴ Bron: evaluatierapport 1998-2007 – opgemaakt door de Commissie Kaaimuren

Aanvankelijk werden de binnenvaartterminals opgericht op initiatief van de binnenvaartoperatoren. Meer en meer gaat het initiatief uit van grote logistieke groepen³⁵.

4.1.5 Recreatie

Het binnenvaartnet wordt buiten voor de beroepsvaart ook gebruikt voor recreatievaart. Er is geen netwerk specifiek voor de recreatievaart in Vlaanderen. Waardoor een mening van verkeer kan optreden.

Langs de meeste kanalen en rivieren liggen jaagpaden die door worden beheerd door de waterwegbeheerders en worden gebruikt om de kanalen te inspecteren en onderhouden. Een aantal van deze jaagpaden kunnen ook gebruikt worden voor fietsverkeer (zie hoofdstuk fiets).

4.1.6 Telematica³⁶

River Information Services of Rivier Informatie Diensten (RIS) is een pakket van uiteenlopende diensten die het verkeers- en vervoersproces moeten optimaliseren. Dat kan gebeuren door de veiligheid te verbeteren en de efficiëntie te verhogen.

RIS stroomlijnt de informatie-uitwisseling tussen de beheerders en de gebruikers van de waterweg. Daartoe werd een eenvormige standaard voor communicatie ontwikkeld.

Aldus ondersteunt RIS het verkeersmanagement op de Europese binnenwateren. Maar RIS maakt ook een beter vervoersmanagement mogelijk, door het uitwisselen van transportgegevens en logistieke data.

De Europese RIS-Richtlijn³⁷ 2005/44/EG werd op 30 september 2005 gepubliceerd in het Publicatieblad van de EU. Deze Richtlijn legt een timing op die de nationale overheden moeten volgen om de RIS-Richtlijn te implementeren. De Richtlijn situeert ook het toepassingsgebied en omschrijft de minimum diensten die moeten aangeboden worden.

4.1.7 Investerings in waterwegen

Voor het beheer van deze waterwegen staan de waterwegbeheerders Waterwegen en Zeekanaal en De Scheepvaart in. Zij staan eveneens in voor de investeringen in de waterwegen. De investeringskredieten voor de binnenvaartinfrastructuur (Waterwegen en Zeekanaal) evolueerden van 76 miljoen euro in 2004 naar 148,5 miljoen euro in 2008, of een

³⁵ Bron: Jaarverslag PBV 2006 – p 22

³⁶ Bron: Promotie Binnenvaart Vlaanderen

³⁷ RICHTLIJN 2005/44/EG VAN HET EUROPEES PARLEMENT EN DE RAAD van 7 september 2005 betreffende geharmoniseerde River Information Services (RIS) op de binnenwateren in de Gemeenschap

stijging van 95%. De investeringen voor de NV De Scheepvaart (inclusief onderhoud en aankoop materiaal) evolueerden van bijna 38 miljoen euro in 2004 naar 82 miljoen euro in 2008, of een stijging van 116%.

Tabel: Investerings t.b.v. de binnenvaart

X 1.000 euro	2004	2005	2006	2007	2008
Totaal Investerings Waterwegen en zeekanaal	76.022,70	64.194,86	80.161,15	134.149,43	148.357,94
Investerings + onderhoud De Scheepvaart	37.956	45.272	32.896	52.428	82.071

Bron: Waterwegen & Zeekanaal, SERV

4.2. Organisatie

4.2.1 De waterwegbeheerders

Het Vlaamse binnenvaartwegennetwerk wordt beheerd door drie waterwegbeheerders: Waterwegen en Zeekanaal, De Scheepvaart en Departement Mobiliteit en Openbare Werken – Afdeling Maritieme Toegang. De taak van de waterwegbeheerders is het onderhoud, de exploitatie, het beheer en de commercialisering van de waterwegen onder hun bevoegdheid. De afbakening van het bevoegdheidsdomein van de waterwegbeheerders is geografisch. Het Departement Mobiliteit en Openbare Werken is bevoegd voor de vaarweg naar de kusthavens, de Scheldemonding en in samenwerking met de Nederlandse overheid ook de Westerschelde. De Scheepvaart beheert het Albertkanaal, de Kempense kanalen, de Schelde-Rijnverbinding en de gemeenschappelijke Maas. De andere waterwegen vallen onder de bevoegdheid van Waterwegen en Zeekanaal.

4.2.2 Stimulering van de binnenvaart

Wanneer de evolutie van de binnenvaart gedurende de laatste tien jaar wordt bekeken (zie verder), blijkt dat twee beleidsmaatregelen een belangrijke impact hebben gehad op de evolutie van de binnenvaart: de liberalisering van de sector en de vermindering van de vaarrechten in Vlaanderen.

Op 1 december 1998 werd in Vlaanderen de binnenvaartmarkt geliberaliseerd. Dit was vroeger dan de Europese Raad had vooropgesteld, zijnde 1 januari 2000. De liberalisering is het resultaat van de implementatie van de Europese Richtlijn 96/75/EG³⁸ inzake bevrachting en

³⁸ Richtlijn 96/75/EG van de Raad van 19 november 1996 houdende voorschriften inzake bevrachting en prijsvorming in de sector nationaal en internationaal goederenvervoer over de binnenwateren in de Gemeenschap – Publicatieblad nr. L 304 van 27/11/1996 blz. 0012-0014

prijsvorming in de sector nationaal en internationaal goederenvervoer over de binnenwateren. De belangrijkste doelstelling die de Europese Raad nastreefde, was een verdere ontwikkeling en een betere benutting van de binnenwateren en een versterking van het concurrentievermogen van de binnenvaart. Ook diende er in de Europese Unie één wetgeving te komen omdat door de verschillende nationale wetgevingen niet bevorderlijk waren voor een goede werking van de binnenvaartmarkt. Door deze Richtlijn werd het bevrachtingssysteem via toerbeurt³⁹ opgeheven en werd een stelsel van vrije bevrachting en vrije vorming van vervoersprijzen in het leven geroepen.

De eerste gevolgen van deze liberalisering was een sterke daling van de vrachtprijzen (tot 40%) en het verdwijnen van de minst efficiënte bedrijven⁴⁰. Vervolgens zijn de vrachten gaan stijgen. Na enkele jaren bleek dat de liberalisering had geleid tot het aantrekken van nieuwe trafieken en tot stijgende trafiekvolumes⁴¹.

Een tweede maatregel die het binnenvaartvervoer heeft gestimuleerd is de verlaging van de vaarrechten in Vlaanderen. Bij besluit van de Vlaamse Regering van 21 april 1999, werden sinds 1 januari 2000 de scheepvaartrechten op de Vlaamse waterwegen drastisch verminderd. Deze vaarrechten bezorgden de binnenschippers een concurrentieel nadeel. De vermindering bedraagt 90% en de scheepvaartrechten werden vastgesteld op slechts één centiem per tonkilometer.

4.3. Vervoer over de binnenvaart

4.3.1 Vervoerde goederen

Het vervoer over de binnenvaart heeft de laatste jaren een stijging gekend, zowel in ton als in tonkm.

³⁹ Toerbeurt = Bevrachtingssysteem in de binnenvaart dat inhoudt dat de vraag naar vervoer van de zijde van de cliëntèle wordt verdeeld in de volgorde waarin de schepen na het lossen beschikbaar komen en door hun eigenaars bij een bevrachtingsbeurs worden ingeschreven. Bij dit systeem worden de prijzen en de voorwaarden vastgesteld door de overheid en [zijn deze afnakelijk van] de voorwaarden met betrekking tot het vervoersaanbod. (Bron: http://ec.europa.eu/transport/iw/glossary/index_nl.htm)

⁴⁰ Bron: Jaarverslag 2006, Promotie Binnenvaart Vlaanderen

⁴¹ Bron: Jaarverslag 2006, Promotie Binnenvaart Vlaanderen

Tabel: Evolutie aantal tonkm vervoerd over de Vlaamse waterwegen (in mln tonkm)

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Totaal	2.902	3.072	3.129	3.256	3.497	4.056	4.218

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Totaal	4.404	4.504	4.688	4.568	4.550	4.597	4.584

Bron: website Promotie Binnenvaart Vlaanderen

In tonkm neemt de totale binnenvaarttrafiek over de laatste vijf jaar geleidelijk toe, met een lichte terugval in 2005. Deze terugval is verklaard wanneer de cijfers per waterwegbeheerder worden bekeken. Vanaf mei 2005 vallen over het Albertkanaal belangrijke erts- en kolentrafieken naar Arcelor (Luik) weg door het stilleggen van een hoogoven.

Wanneer de cijfers over een langere periode worden bekeken, valt de sterke toename vanaf het jaar 2000 op. In de periode 1997-2007 nam de trafiek in tonkm toe met bijna de helft (47%). Het meest opvallende is de stijging met 16% tussen 1999 en 2000. In de periode 2003-08 neemt de trafiek toe met 2%.

De stijging van de tonnage is nog opvallender dan deze in tonkm.

Verscheepte ton op de Vlaamse waterwegen

	1997	1998	1999	2000	2001	2002
W&Z	25.562.475	24.235.811	25.008.249	27.268.058	28.726.611	28.885.611
De Scheepvaart	27.741.491	28.566.977	31.066.431	36.028.483	35.929.817	37.786.004

	2003	2004	2005	2006	2007	2008
W&Z	29.014.375	32.196.609	33.188.540	32.726.786	31.789.947	31.888.721
De Scheepvaart	38.360.485	39.275.942	37.891.848	38.781.224	39.736.797	39.593.180

Bron: website PBV

Voor de periode 2003-2008 neemt de trafiek toe met 10% voor het net van Waterwegen en Zeekanaal en met 3% voor het net van De Scheepvaart⁴². Een grotere stijging in ton dan in tonkilometer geeft aan dat de efficiëntie van het vervoer toeneemt.

⁴² Cijfers voor het totaal aantal vervoerde ton in Vlaanderen zijn niet beschikbaar. Om dubbeltellingen te vermijden mogen de cijfers van de waterwegbeheerders niet opgeteld worden.

4.3.2 Ladingen / Lossingen

Ook het aantal ladingen en lossingen op de Vlaamse binnenwegen nam de laatste jaren sterk toe. In de periode 2003-2008 steeg het aantal ladingen met 25%. Het aantal lossingen steeg in dezelfde periode met 14%.

De stijging van het aantal ladingen en lossingen is mee te verklaren door de ingebruikname van nieuwe laad- en losinstallaties die binnen het kaaimurenprogramma van de Vlaamse Overheid werden gebouwd.

Tabel: Aantal ladingen en lossingen in ton op de Vlaamse waterwegen

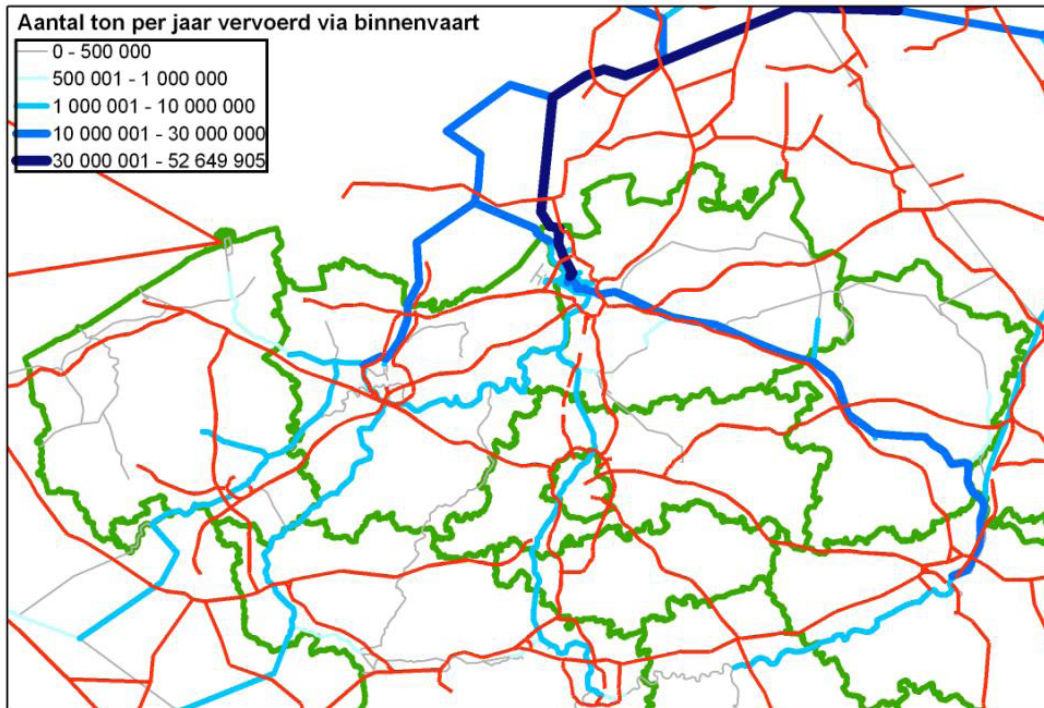
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Lossingen	27.515.141	27.315.543	28.616.844	29.535.164	30.621.953	30.750.129	31.254.942
Ladingen	6.522.529	7.017.377	7.294.682	8.046.039	8.617.764	9.164.633	8.778.580

Bron: Promotie Binnenvaart Vlaanderen

4.3.3 Goederenstromen over de waterwegen

Met behulp van het Multimodaal Goederenvervoermodel Vlaanderen van het Vlaamse Verkeerscentrum kunnen deze vervoerde tonnages toegedeeld worden aan het binnenvaartnetwerk. De toedeling aan het netwerk gebeurt door modeldoorrekeningen, waardoor de resultaten kunnen afwijken van deze vastgesteld in de statistieken.

Figuur: Goederenstromen over de binnenvaart in ton in 2007

Bron: Multimodaal Goederenvervoermodel Vlaanderen

Uit het Multimodaal Goederenvervoermodel Vlaanderen blijkt dat per jaar 142 miljoen ton⁴³ wordt vervoerd via de binnenvaart op Vlaams grondgebied (2007). Van deze trafiek is 8% binnen Vlaanderen, 33% heeft als herkomst Vlaanderen, 46% als bestemming Vlaanderen en 14% is doorvoerkeer.

De belangrijkste binnenvaartverbinding is de verbinding van de haven van Antwerpen met Nederland. Binnen Vlaanderen is de belangrijkste corridor het Albertkanaal. Ongeveer de helft van de tonnage vervoerd over de Vlaamse binnenwegen gaat over deze as. Belangrijk is eveneens de link met de havens van Gent en Antwerpen. De Vlaamse zeehavens dienen voor de meeste trafieken als herkomst of bestemming.

Jaarlijks wordt via Vlaanderen bijna 11 miljoen ton goederen naar de haven van Rotterdam gevoerd. 91% van deze trafiek heeft als oorsprong Vlaanderen. Naar het Ruhrgebied wordt jaarlijks 6,4 miljoen ton verscheept. 96% hiervan heeft als oorsprong Vlaanderen.

⁴³ Op basis van brongegevens van De Scheepvaart, Waterwegen en Zeekanaal en Gemeentelijk Havenbedrijf Antwerpen

4.3.4 Relatie met de poorten

Ongeveer 70%⁴⁴ van het binnenvaartverkeer vindt zijn oorsprong in, of is bestemd voor de Vlaamse zeehavens.

Maritiem vervoer en binnenvaartvervoer in de haven van Antwerpen, Zeebrugge, Gent en Oostende in 1000 ton

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Binnenvaartvervoer	89.079	92.183	99.626	101.701	105.321	108.037	111.584
maritiem vervoer	194.717	204.226	216.624	224.549	238.801	258.055	266.918

Bron: Promotie Binnenvaart Vlaanderen

Het binnenvaartvervoer in de havens neemt toe met 21% (2003-2008). De maritieme trafiek steeg in dezelfde periode met 31%. De binnenvaart kent een gemiddelde jaarlijkse groei van bijna 4% maar kan daarmee de groei van het maritiem vervoer (5,5%) niet volgen.

Tabel: Vervoerde tonnages op het net van De Scheepvaart met rechtstreekse link met de havens

	2002	2003	2004	2005	2006	2007
komende van net naar de Belgische zeehavens	1.938.056	1.991.716	2.119.455	1.978.037	2.030.336	2.015.292
komende van de Belgische zeehavens met bestemming net DS	3.448.801	3.964.559	4.118.413	4.047.540	4.054.486	4.017.904
totaal net DS	37.788.222	38.360.485	39.287.321	37.890.752	38.781.224	39.736.797

Bron: Statistiek De Scheepvaart

⁴⁴ Bron: capaciteitsstudie p 68

4.3.5 Corridors

Albertkanaal

Tabel: Kerncijfers voor het vervoer over het Albertkanaal

	2002	2003	2004	2005	2006	2007
vervoerde tonnage	36.983.753	37.185.723	38.922.159	36.671.466	37.872.753	39.084.659
aantal schepen	32.556	33.089	33.917	34.442	34.924	35.111
aantal ladingen (ton)	2.957.426	3.184.643	3.466.688	3.336.212	3.648.181	3.953.788
aantal lossingen (ton)	13.710.498	13.695.330	14.463.397	14.292.315	15.074.505	15.371.285

Bron: De Scheepvaart - statistiek 2007

Voor het net van de NV De Scheepvaart is het Albertkanaal de belangrijkste verbinding. In 2007 werd 98% van de trafiek van deze waterwegbeheerder gegenereerd op het Albertkanaal. Ook voor de totale trafiek over de binnenvaart is het Albertkanaal zeer belangrijk.

De groei over de periode 2003-2007 is groter dan deze over het net (5% ipv 4%). Vooral het aantal ladingen en lossingen neemt toe, respectievelijk met 24% en 12%.

Voor de doorvoertrafiek naar Antwerpen zijn in ton vooral de ruwe of afgewerkte delfstoffen en bouwmaterialen van belang (54% in 2007). In omgekeerde richting, richting Maas, zijn de doorvoermaterialen voornamelijk vaste brandstoffen (22%), petroleumproducten (27 – 28%), ertsen (21-23%) voor de periode 2003-2007.

Schelde-Rijnverbinding

Deze verbinding zorgt voor de ontsluiting via de binnenvaart van de haven van Antwerpen naar Nederland toe. Op Vlaams grondgebied is dit een zuiver doorvoerkanaal (lengte op Vlaams grondgebied: 5,2 km), zonder laad- en losplaatsen.

Op deze verbinding nemen de trafieken geleidelijk toe. De trafiek is zeer heterogeen samengesteld, maar betreft vooral containervervoer, petroleumproducten en nijverheidsproducten.

Belangrijkste waterwegen van het net van Waterwegen en Zeekanaal

Tabel: Vervoerde ton en tonkilometer op het netwerk van Waterwegen en Zeekanaal in 2005⁴⁵

	2005	Ton	Tonkilometer
Zeekanaal Brussel Schelde		11.621.877	316.602.827
Boven-Schelde		10.923.049	460.771.843
Leie		7.968.562	202.529.399
Kanaal Gent-Terneuzen		15.468.123	186.761.592
Kanaal Gent-Brugge		8.874.516	97.412.555
Ringvaart om Gent		19.429.649	213.347.211

Bron: Waterwegen en Zeekanaal

4.3.6 Goederencategorieën

In deze paragraaf zijn enkel cijfers van De Scheepvaart opgenomen. De belangrijkste reden hiervoor is dat door de aanpassing van het beheersgebied van de waterwegbeheerders het moeilijk is om een langere tijdsreeks voor het beheersgebied van "Waterwegen en Zeekanaal" op te stellen. Volgende tabellen geven dus enkel een indicatie weer en geen volledig beeld voor Vlaanderen.

Tabel: Vervoerde goederen in ton op het netwerk van De Scheepvaart

	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Landbouwproducten	1.184.661	1.106.037	1.007.947	1.095.687	1.275.282	1.333.484
voedingswaren en veevoeders	489.347	488.510	513.696	499.763	587.970	622.290
vaste brandstoffen	4.553.792	4.255.716	4.581.568	4.069.148	3.836.193	3.855.624
petroleumproducten	4.846.233	4.901.069	4.864.133	5.020.244	5.053.559	4.838.033
ertsen	4.453.158	4.369.900	3.822.672	2.893.191	2.784.599	2.997.969
metaalproducten	1.081.847	1.337.012	1.358.334	1.379.566	1.905.244	1.923.630
ruwe en verwerkte delfstoffen en bouwmaterialen	14.521.091	14.687.843	15.382.216	14.913.022	15.036.587	15.441.870
natuurlijke en verwerkte meststoffen	2.490.421	2.433.317	2.475.298	2.488.170	2.540.624	2.650.883
nijverheidsproducten	2.707.320	3.012.530	2.975.647	2.892.806	2.968.749	2.954.134
allerhande goederen	1.460.352	1.768.551	2.305.810	2.639.155	2.792.417	3.118.880
Totaal	37.788.222	38.360.485	39.287.321	37.890.752	38.781.224	39.736.797

Bron: Statistiek De Scheepvaart

De evolutie van het vervoer op de waterwegen van De Scheepvaart varieert sterk afhankelijk van de productklasse die wordt getransporteerd. Het transport van bouwmaterialen en delfstoffen neemt het grootste deel van de trafiek voor zijn rekening. In 2007 was dit volgens

⁴⁵

tonnage 38,9%. Dit aandeel is vrij stabiel. Het aandeel van de categorie "allerhande goederen", waarin ook het containervervoer is opgenomen, stijgt van 4,61% in 2003 tot 7,85% in 2007. Over de periode 2003-2007 steeg het aantal ton van de categorie "allerhande goederen" met 76%.

Tabel: Vervoerde goederen in tonkilometer op het netwerk van De Scheepvaart

	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Landbouwproducten	60.834.631	45.024.877	36.281.668	42.296.916	59.110.483	58.004.918
voedingswaren en veevoerders	15.535.043	15.570.133	15.414.563	17.835.370	22.459.182	22.574.258
vaste brandstoffen	438.848.912	412.095.484	456.991.301	401.038.140	383.590.903	390.853.454
petroleumproducten	462.728.966	465.545.255	460.607.531	461.611.648	458.781.933	435.217.205
ertsen	481.175.739	470.378.826	403.067.101	306.346.232	290.488.088	318.430.852
metaalproducten	81.827.755	111.292.053	106.982.924	106.505.470	141.508.782	157.776.059
ruwe en verwerkte delfstoffen en bouwmaterialen	951.629.586	1.012.092.801	1.071.503.600	1.003.981.367	964.105.571	985.976.318
natuurlijke en verwerkte meststoffen	204.714.711	205.925.153	204.657.764	203.648.937	212.317.110	211.153.091
nijverheidsproducten	174.548.949	204.089.173	196.783.446	195.629.229	199.125.975	192.848.171
allerhande goederen	82.171.688	98.551.813	123.544.399	146.493.706	157.723.441	175.498.083
Totaal	2.954.015.980	3.040.565.568	3.075.834.297	2.885.387.015	2.889.211.468	2.948.332.409

Bron: Statistiek De Scheepvaart

Het beeld van de evolutie van de tonkilometers is vrij gelijkaardig met dat van de tonnages. Opnieuw is het grootste marktaandeel voor de categorie "ruwe en verwerkte delfstoffen en bouwmaterialen" met 33,44%. De grootste groei is te vinden in de categorie "allerhande goederen" met 78%. Een belangrijke afname is vast te stellen bij de categorie "ertsen", met 32% tussen 2003 en 2007.

4.3.7 Containervervoer

De groei van de containerbinnenvaart is spectaculair. In de periode 2003-2008 nam de overslag in de Vlaamse containerbinnenvaartterminals toe met 74% tot meer dan 500.000 TEU. Het aantal binnenvaartterminals is eveneens toegenomen.

Tabel: Vervoerde TEU over de Vlaamse binnenvaartwegen

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
TEU	247.003	291.947	403.951	456.273	466.440	515.977	507.769

Bron: PBV

Voor het net van De Scheepvaart kan een onderscheid gemaakt worden tussen het vervoer van geladen en ongeladen containers.

Containervervoer (TEU) op het net van De Scheepvaart

	2002	2003	2004	2005	2006	2007
geladen containers	111.292	123.925	170.824	193.722	207.708	228.327
ledige containers	67.764	78.193	99.165	113.158	114.987	124.685

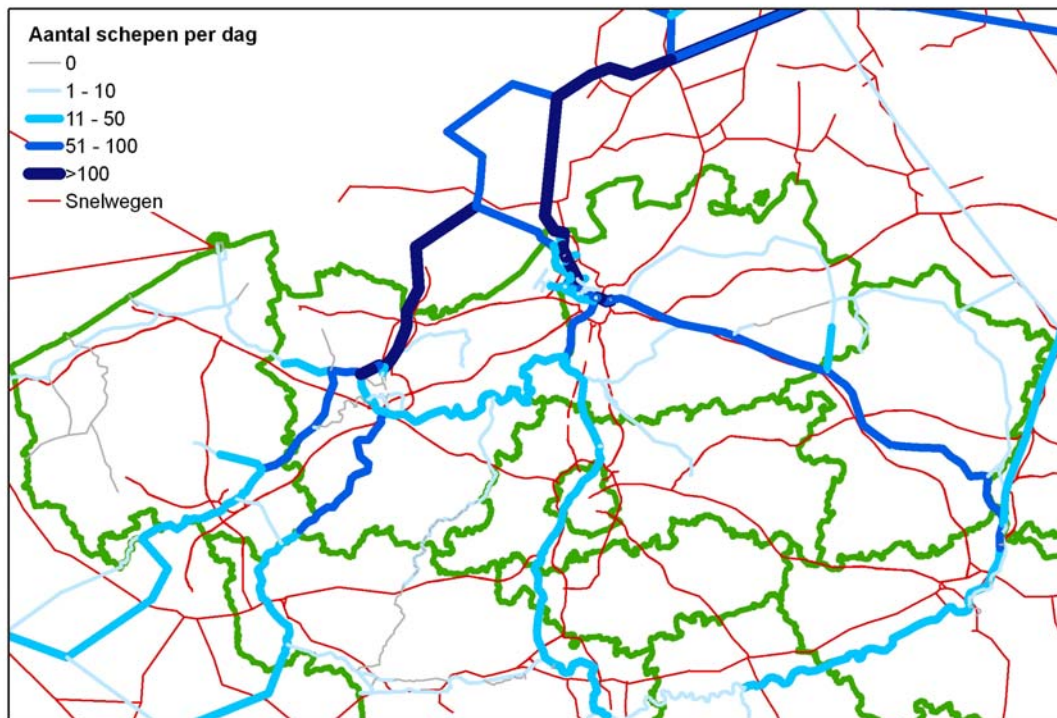
Bron: Statistiek De Scheepvaart

4.4. Verkeer over de binnenwateren

4.4.1 Verkeersstromen

Uit het hoofdstuk Goederenvervoer bleek dat het tonnage goederen dat vervoerd wordt over de Vlaamse binnenwateren sterk is toegenomen. Dit heeft logischerwijze ook zijn impact op de verkeersstromen over die binnenwateren. De schaalvergroting van de vloot kan maar een deel van de tonnagegroei opvangen; het overige vertaalt zich in meer schepen. Meer schepen betekent een verhoging van het gebruik van de waterweg en van de kunstwerken (bruggen en sluisen) erop. De verhoogde verkeersintensiteit leidt een hogere gebruikte capaciteit. Het netwerk en dan vooral de kunstwerken worden gekenmerkt door een beperkte capaciteit. Het is een open deur intrappen, maar de binnenvaart is meer dan het wegvervoer gebonden aan zijn verkeersinfrastructuur en wijzigingen aan deze infrastructuur zijn tijds- en budgetintensief. Een goede inschatting van de restcapaciteit is dan ook belangrijk.

Figuur: Aantal schepen op de Vlaamse binnenvaartwegen in 2007

Bron: Multimodaal Goederenvervoermodel Vlaanderen, Vlaams Verkeerscentrum

De goederenstromen uit zich op het netwerk in verkeersstromen die een vrij gelijkaardig beeld geven als de goederenstromen. De verbindingen Antwerpen-Rotterdam en Gent-Nederland staan voor meer dan 100 schepen per dag. Het Albertkanaal, de Leie en de Boven-schelde zijn daarna het drukst bevaren.

Via de Schelde-Seine verbinding worden volumes vervoerd over de Grensleie, de Leie, het Afleidingskanaal van de Leie en vervolgens zijn twee trajecten naar Antwerpen mogelijk: via de sluis van Merelbeke over de Boven-Zeeschelde en via de sluis van Evergem over het kanaal Gent-Terneuzen, Westerschelde en Beneden Zeeschelde. Op basis van de routekeuze blijkt dat 90% van de schepen voor het eerste traject kiest en ongeveer 10% voor het traject via de sluis van Evergem. Reden dat voor de tweede variant wordt gekozen is dat vanwege het tij de Boven-Zeeschelde niet altijd diep genoeg is voor grotere schepen (klassen Va)

4.4.2 Bezettingsgraad

Onderstaande tabel geeft de bezettingsgraad van binnenvaartnetwerk door het goederenvervoer weer in miljoen tonkm per km binnenwater weer. Voor het Vlaamse Gewest zien we hier een stijging van 12,5% voor de periode 2000-2005, terwijl er een status quo

optreedt in de EU 15 en een daling van 4,3% in de EU 27. In België neemt de bezettingsgraad voor dezelfde periode toe met één vijfde (20,5%).

Bezettingsgraad⁴⁶ van het binnenvaartnetwerk door het goederenvervoer in miljoen tonkm per km binnenwater

	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Vlaams Gewest	3,91	4,07	4,24	4,34	4,52	4,40
België	4,77	5,05	5,32	5,42	5,58	5,75
EU 15	4,17	4,18	4,13	3,87	3,93	4,18
EU 27	3,52	3,53	3,54	3,13	3,32	3,37

Bron: Studiedienst Vlaamse Regering obv oa Eurostat

4.4.3 Beladingsgraad

Analoog aan de andere modi ontbreekt voor de binnenvaart een goede indicator van de efficiëntie van het vervoer. Uit de statistieken kan de gemiddelde lading van geladen schepen en het aantal lege en geladen schepen gehaald worden. Dit geeft al een beeld van de trends in de efficiëntie van het vervoer, maar voor het ondersteunen van het beleid zou dit beter moeten kunnen.

Voor de binnenvaart zijn gegevens beschikbaar van het aantal geladen en het aantal ongeladen schepen. Ook de gemiddelde tonnage van de geladen schepen is gekend. Dit zijn indicatie voor de efficiëntie van het binnenvaartvervoer.

Tabel: Gemiddelde tonnage van de geladen schepen

	2002	2003	2004	2005	2006	2007
De Scheepvaart	1.102,37	1.087,5	1.095,42	1.031,13	1.056,51	1.031,13
Waterwegen en Zeekanaal					2.943	2.996

Bron: De Scheepvaart en Waterwegen en Zeekanaal

4.4.4 Aantal schepen naar laadvermogen

Het totaal aantal schepen over de binnenvaartwegen van De Scheepvaart neemt licht toe tussen 2003 en 2007. De groei van het aantal schepen volgt de groei in ton en tonkilometer niet. De grootste groei is terug te vinden bij de schepen met een laadvermogen hoger dan

⁴⁶ Hoe bezettingsgraad in deze context interpreteren?

2.000 ton. Het aantal schepen op de waterwegen met een laadvermogen minder dan 650 ton neemt af.

Tabel: Aantal schepen naar laadvermogen op het net van De Scheepvaart

	2002	2003	2004	2005	2006	2007
tot 300 ton	132	281	189	164	114	115
301-650	9.713	9.280	8.428	8.822	7.817	7.712
651-800	2.037	2.232	2.313	2.780	2.961	2.657
801-1350	7.524	7.773	7.780	8.060	7.952	8.309
1351-2000	5.644	6.069	6.671	7.062	6.971	5.847
+2000	9.229	9.639	10.484	9.859	10.892	11.667
totaal	34.279	35.274	35.865	36.747	36.707	36.307

Bron: Statistiek De Scheepvaart

Voor het netwerk beheerd door De Scheepvaart neemt het aantal schepen tussen 2003 en 2007 toe met 3% (36.307 in 2007). Het aantal schepen met laadvermogen hoger dan 2.000 ton nam in deze periode toe met 21%. In 2007 is dit goed voor 32% van het aantal schepen.

4.4.5 Aantal schepen naar nationaliteit

Op het netwerk van De Scheepvaart zijn in 2007 59% van de schepen van de Belgische nationaliteit. De Nederlandse schepen zijn het tweede belangrijkste, met 36%.

Tabel: Aantal schepen naar nationaliteit op het netwerk van De Scheepvaart

	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Duitse	569	513	492	476	483	482
Franse	856	670	797	795	806	748
Nederlandse	11.844	12.635	12.617	12.686	12.844	12.974
Belgische	20.349	20.890	21.427	22.216	21.948	21.438
Luxemburgse	326	200	198	226	213	232
Engelse	95	97	83	67	69	81
Poolse		0	9	13	14	22
Zwitserse	188	205	173	211	252	212
Tsjechische	16	3	2	17	11	28
Andere	36	61	67	40	67	90
Totaal	34.279	35.274	35.865	36.747	36.707	36.307

Bron: Statistiek De Scheepvaart

4.4.6 Traject snelheden

Op het binnenvaartnetwerk worden maximale vaarsnelheden opgelegd door de waterwegbeheerder. Deze snelheden worden bepaald op basis van diepte van het kanaal, ondergrond, type berm, waterregime,...

Om de kwaliteit van de binnenvaart te meten stelt het Ontwerp Mobiliteitsplan Vlaanderen – Beleidsvoornemens (2003) voor om het aantal verliesuren voor de binnenvaart op het hoofdwegennet te beperken. Deze verliesuren worden gedefinieerd als het verschil in tijd tussen de werkelijk gepresteerde trajecttijd en de tijd per schip onder normale omstandigheden vermenigvuldigd met 1,3. Deze trajecttijd houdt rekening met de werkelijke vaartijden, maar ook wachttijden aan sluisen, bruggen en dergelijke meer.

Deze trajecttijd dient proefondervindelijk vastgesteld te worden. Maar deze gegevens zijn moeilijk te verzamelen. Uit het RIS kan de gemiddelde trajectsnelheid tussen twee sluisen bepaald worden, maar het is moeilijk te achterhalen of het schip op dit traject vertraging heeft opgelopen. Om de kwaliteit van de binnenvaart te meten is een minder betwistbare indicator nodig.

4.5. Middelen - vloot

In België waren 1.552 binnenschepen ingeschreven op 31 december 2007. Het gaat zowel om schepen voor droge lading, vloeibare lading als duwboten.

De evolutie van het laadvermogen van de schepen van de Belgische vloot vertoont een gelijkaardig beeld als deze van de schepen waargenomen op het netwerk. In de periode 2001-2005 nam het aantal schepen af met 1%. Het aantal schepen met laadvermogen tot 650 ton nam af met 13% voor deze periode en het aantal schepen met laadvermogen vanaf 1.500 ton steeg met 17%.

Tabel: Binnenvaartvloot naar laadvermogenklasse - België

	2001	2002	2003	2004	2005
tot 249 t	29	32	47	47	50
250 - 399 t	410	376	362	351	323
400 - 649 t	239	225	242	230	219
650 - 999 t	210	199	202	203	196
1000 - 1499 t	285	297	297	306	316
1500 - 2999 t	263	287	302	315	294
3000 t en >	63	61	60	71	86
Totaal	1.499	1.477	1.512	1.523	1.484

Voor de Vlaamse vloot volgens laadvermogen kan geen evolutie weergegeven worden, enkel een beeld op 14 november 2008. Deze vloot omvat 1.186 schepen. In Wallonië waren op deze datum 336 schepen ingeschreven en 3 in het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest.

Tabel: Aantal schepen in de Vlaamse binnenvaartvloot volgens tonnage op 14 november 2008

Tonnage	Aantal schepen
tot 249 t	163
250 - 399 t	149
400 - 649 t	143
650 - 999 t	121
1000 - 1499 t	228
1500 - 2999 t	242
3000 t en >	140
Totaal	1.186

Bron: Instituut voor Transport langs de Binnenwateren

5. Pijpleidingen

Pijpleidingen zijn een belangrijke transportmodus voor het vervoer van vloeibare en gasvormige stoffen. Dit transport gebeurt voornamelijk via ondergrondse leidingen.

Het vervoer via pijpleidingen⁴⁷ is een vierde modus voor het vervoer te land. Voor deze modus zijn geen tonnagescijfers beschikbaar. In België blijft het vervoer via pijpleiding al meer dan vijf jaar constant op 1,5 miljard tonkilometer.

5.1. Infrastructuur

Voor België⁴⁸ neemt de lengte van het aardgasleidingen netwerk jaarlijks toe, zowel voor het distributie- als het transportnet. In België lag in 2007 meer dan 63 000 km aardgasleidingen met een dichtheid van 126 km/ 1000 km². Dit is een hoge dichtheid vergeleken met de andere Europese landen. In Nederland en het Groothertogdom Luxemburg is de dichtheid echter nog groter, respectievelijk 343 en 157 km/1000 km² in 2007.

De lengte van het oliepijpleidingennetwerk in België voor transport is sinds 1991 constant en bedraagt 294 km met een dichtheid van 10 km/ 1000 km². Voor de EU 15 en de EU 27 is dit respectievelijk 7 en 8 km/ 1000 km².

5.2. Kenmerken van het transport

Het netwerk van pijpleidingen is in vergelijking met de andere modi beperkt in omvang en weinig vertakt. Bovengronds is het netwerk bijna volledig onzichtbaar waardoor het beslag legt op ruimte en niet voor geluidsoverlast zorgt. Toch brengt dit ook problemen met zich mee bij o.a. graafwerken. Het Agentschap voor Geografische informatie Vlaanderen (AGIV) heeft van de Vlaamse Regering de opdracht gekregen om informatie over leidingen en kabels beter te ontsluiten. Dit gebeurt via KLIP, Kabel en Leiding Informatie Portaal. KLIP maakt het mogelijk om via één enkele elektronische aanvraag de plannen te bekomen van alle bij het KLIP aangesloten netbeheerders die op de plaats van de werken kabels of leidingen hebben liggen.

De producten die kunnen vervoerd worden via pijpleidingen worden bepaald door de stofkenmerken en de te transporteren volumes.

⁴⁷ Bron: EC DG TREN via Studiedienst van de Vlaamse Regering

⁴⁸ Bron: website Studiedienst Vlaamse Regering

In vergelijking met andere transportmodi zijn de transportkosten laag, maar de aanleg- en opstartkosten zijn wel hoog. De kostprijs voor de aanleg van een pijpleiding met diameter 300-500 mm bedraagt gemiddeld 300.000-500.000 euro⁴⁹ per km.

5.3. Pijpleidingen in beleidsdocumenten

In beleidsdocumenten wordt het pijpleidingentransport slechts zelden als een volwaardige transportmodus behandeld. In het Ontwerp Mobiliteitsplan Vlaanderen worden ze niet vermeld. In het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen worden ze wel meegenomen als belangrijke elementen voor het economisch en maatschappelijk functioneren ondanks de afwezigheid van een ruimtelijk structurerend vermogen. Het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen streeft naar een bundeling van pijpleidingen en andere ondergrondse leidingen met andere lijninfrastructuren.

⁴⁹ bron: VIL-serie 2008.001 – p. 8

6. Conclusie

Ondanks het belang van mobiliteit voor ons maatschappelijk functioneren, heeft de MORA bij de opmaak van zijn rapport vastgesteld dat er, zeker in vergelijking met het buitenland, een duidelijk gebrek is aan relevante gegevens voor het Vlaamse mobiliteitsbeleid. De bestaande gegevens zijn erg versnipperd, vaak onvolledig en bijna nooit regionaal. Ook met identieke bronnen zijn de cijfers dikwijls niet eenduidig. Dit maakt een analyse van het mobiliteitsveld moeilijk. De beleidsondersteunende studies worden zeer vaak op ad hoc basis aangevat, wat systematische vergelijkingen in de tijd moeilijk of onmogelijk maakt.

Hieronder wil de MORA in een niet-exhaustieve lijst aangeven welke data ontbreken als goede regionale onderbouwing van het mobiliteitsbeleid.

Voor goederenvervoerbeleid:

Specifiek voor het wegvervoer en het spoor is er nood aan algemene en gedetailleerde cijfers voor het Vlaamse grondgebied. Voor de binnenvaart bestaan wel Vlaamse cijfers, maar een belangrijk aantal gegevens worden per waterwegbeheerder gepubliceerd en niet voor het hele grondgebied. Specifieke kenmerken en performantie van het goederenvervoer (beladingsgraad, trajectsnelheden, corridorgegevens, multimodaal vervoer,...) ontbreken, net als een duidelijk beeld van de grootte, samenstelling en modal split van de goederenstromen van en naar de Vlaamse zeehavens.

De Mobiliteitsraad wil op basis van zijn bevindingen samen met de minister en de belangrijkste actoren in het veld afspraken maken over een uniforme lijst van cijfers en indicatoren die het mobiliteitsbeleid structureel kunnen onderbouwen.